

III
M, 38560
h

JULIJ SLAPŠÁK
TURKI
PRED SVETIM TILNOM

38560, III. M. h.

K. k. Studienbibliothek Laibach

Jan Legova mladinska knjižnica

II. zvezek

Spis je odlikoval s častno nagrado občinski svet
ljubljski

V Ljubljani 1910

Izdaja in zalaga „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih
društev“.

K. k. Studienbibliothek Laibach

TURKI

PRED SVETIM TILNOM

Zgodovinska povest.

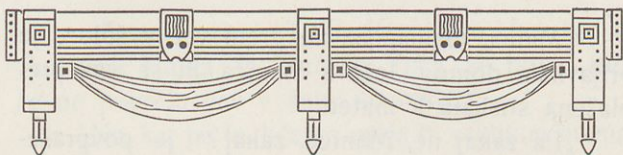

Spisal Julij Slapšák.

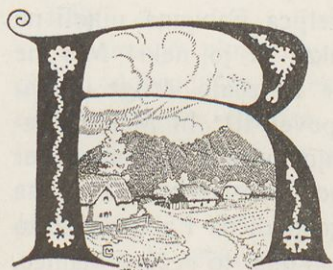
V LJUBLJANI 1910.

Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

38560 III, M, h

1. Še straši, še!

es ni vredno, da bi človek še kdaj zinil katero o strahu! Nák, ni vredno, ni besede vredno, res ne! Saj vendar ve že vsako otroče, komaj da se izkobaca iz pleníc in zna žlico prinesiti do ust, da je strah votel po sredi, ob straneh ga pa nič ni — torej strahu sploh ni. Ali kaj, ko pa tolikrat kdo kaj vidi, in potlej govore: Lejte, strah je tamintam, onegavi ga je videl — še straši, še!...

Tako govore. In to zbega, zbega! In ljudje vidijo strah v svoji domišljiji, seve, v resnici ga ne morejo nikjer zagledati!...

Tudi otroke iz Utika je zbegalo. Nihče jim ni pravil; tamintam straši — sami so videli strah, o, grozen strah!...

„Mama, mama, jaz ne grem več v šolo“, je prijavkala domov Ježeva Manica in se vsa preplašena stiskala k materi.

„Pa zakaj ne, Manica, zakaj?“ je povpraševala mama in gledala pomirljivo v preplašeni obrazek drobne svoje hčerke. „Ali ti je bila glavica zaspana, ali si slabo odgovarjala, pa je pokarala to drobno Manico našo stroga učiteljica Fabijana v šoli? Kaj?“

„Ne, mama, dobra gospodična Fabijana me nikoli ne kara.“

To je bilo res, učiteljica Fabijana nikoli ne kara Manice. Eh, le zakaj bi jo neki! Mar ne pokliče ravno nje, kadar ne znajo druge: „Manica Ježeva, vstani in povej ti!“ In Manica, vesela, da kliče ravno njo, vstane pogumno ter pove glasno in razločno, prav tako, kakor ima rada stroga učiteljica, gospodična Fabijana. Zato je ne kara, ampak rada jo ima, to Ježevo Manico, to ve ona prav dobro. In Manica ima tudi rada učiteljico Fabijano. In zato se vselej dodobra nauči doma, potem pa, kajpak, tudi dobro odgovarja v šoli.

Torej znala je, in karala je ni dobra učiteljica Fabijana v šoli, o tem ni več dvomila mama. Pa je rekla mama: „Aha, Manica, nagajiva si bila, nagajiva svojim sovrstnicam: Zorčevi Tilki, Žumrovi Malki, Kranjčevi Ivanki ... nagajiva in jezična po poti, — te pa ne marajo več in beže proč od tebe, je-li?“

„Mama, náka! Tudi Kranjčeva Ivanka in Žumrova Malka in Zorčeva Tilka se boje; tudi te ne pojdejo več v šolo, so rekle.“

„No, kaj pa je, hčerka moja?“ vzdikne mama. „Ste li morda naleteli na tolpo kuštravih cigančkov ob poti, tistih črnih, razcapanih cigančkov, ki prezebajo gladni v teh mrzlih dneh, proseč vbogajme?“

„Mama, ne! Ampak strah, strah... Tam v lozi je, tam v Risju... In tega se bojim, mama, in vse druge se ga boje, in nobena ne pojde več v šolo...“

Mama je plosknila z rokami in bušnila v glasen, dobrodušen smeh, nato pa izpregovorila resno: „Manica, Manica, saj ni strahu! Saj ga ni in ga ni bilo nikoli in ga ne bo nikoli! To je sama domišljija takih le drobnih glav, kakršna je tvoja!“

Tako je rekla mama, a hčerka je še vedno trepetala v maminem zavetju in zatrjevala: „Mama, res je strah, v Risju je; videle smo ga na lastne oči, le poslušajte: Šle smo iz šole — jaz naprej. Tam v lozi — v Risju — smo začule neko pokanje. Obstale smo. Pokalo je venomer naprej. Zdajci nekaj zahrešči in zagrmí: Hrzzz, hrzzz — bum — bum — bum, rsk — rsk, šššš! — je reklo in nato ni več pokalo in hreščalo. Kar naenkrat pa se — jojmene! — prikaže strah. Skakal je semintja, iz Risja na polje in zopet s polja nazaj v Risje. „Kaj vidiš?“ zavpije Zorčeva, tedaj in

se me oprime za rokav. — „Nič takega, to je pes, ji odgovorim. — „Kaj, pes?“ se začudi ona; „kaj ne vidiš, da skače po dveh nogah, dve pa moli kvišku?“ — Pogledam in ostrmim. Strah je zopet priskakal iz Risja, in — o! — kaj vidim: po dveh nogah je skakala tista prikazen — opazila sem to natanko — in dve je molela kvišku, in kar kadilo se je pred njo in za njo, vmes se je pa slišalo čudno cvilenje, da nikoli tako. Vse zavpijemo: „Strah je to!“ In Zorčeva še pristavi: „Turek je, eden izmed onih, ki so pogreznjeni tam v močvirju na repenjskih travnikih pod sv. Tilnom in ki hodijo z onega sveta nazaj!“ — „Jezus!“ smo zavpile in zbežale, a strah je še vedno skakal po dveh nogah, dve pa je molel kvišku; neznansko čudno je cvilil, in megla se je valila pred njim in za njim, ko je švigal semintja kot blisk . . .“

„O, Manica, Manica! O, ti plaha golobičica, ti! Noričica, ti, brezumna!“ je vzklikala mama kar zaporedoma ter božala hčerko po licih in se ji smejala na vsa usta. Nato pa ji je pogledala globoko v oči, kakor da ji hoče prodreti s svojim pogledom na dno duše in ji zapisati v dno srca: strahu ni, ga ni bilo nikoli, in ga ne bo nikoli — ter jela praviti hčerki, ki je stala pred njo s tako plašnimi očmi, še vedno strahu in groze trepečoča: „Lončarjev pes je bil to, Lončarjev pes, ki je skakal v niračnem, meglenem dnevu semintja; ve, noričice, ste pa menile, da vidite

strah pred seboj! Lončarjevi podirajo v Risju bukve, ki padajo s hreščečim šumom in bobnenjem na tla; ve, plahe brezumnice, ste pa mislile, da je ta hrum in šum ter bobnenje in hreščanje v gozdu v zvezi s strahom. O, da vas zbega taka reč ter vam zmeša mlade glavice!“

Mama je pravila tako določno, kakor da bi sploh ne moglo nič drugače biti; in te odločne materine besede so Manico nekoliko pomirile. In ko ji je nekoliko odleglo, in ji je izginil iz srca prvi strah, da je mogla zopet misliti kakor drugekrat, se ji je dozdevalo čedalje bolj verjetno, da utegne mati vendarle trditi nekaj prav. Saj, če se dobro domisli, se je iz loze res tako slišalo, kakor da bi kdo tam podiral bukve; seveda, vse drugače še se je čulo to hreščanje in grmenje, tako čudno, neznansko čudno in strašno. Toda videle so vendarle tudi — strah! Na lastne oči so ga videle, in to ne gre kar tako iz glave. In zašepeče materi, tako zašepeče Manica: „Bo že menda res tako, kakor pravite; ampak vendarle je tudi mogoče, da bi bil oni strah, ki smo ga videle, Turek, kak Turek, ki je zakopan ob znožju sv. Tilna, na travnikih dol od samostana, v tistih mlakužah; ali ne?“

„Kaj še, Manica! Pes je bil to, Lončarjev pes, in nič drugega, da veš.“

„Pa so le rekle druge, da je ta strah Turek ali spomin nanj; eden izmed Turkov, ki so tam zakopani.“

„Kaj neki ti veš o tistih Turkih; to vse skupaj nič ni!“

„Mama, nekaj pa le vem — Zorčeva stara mati je pravila: Tam na močvirnatih travnikih, v tistih mlakužah, kjer vrbe rastejo ob straneh, in se ob dežju nihče ne upa blizu, so se bili živi pogreznili Turki, ko so se podili dol od sv. Tilna; in tako so pravili, da nekateri še zdaj niso zamrli — no, to se mi res čudno zdi — in da ti zdaj strašijo okolo.“

„O, ti noričica, ti neumna! Pogreznjeni Turki so že zdavnaj prah in pepel; kaj bodo ti strašili! — Viš, to je bilo že davno, davno, že več kot tristo let je tega, kar so se bili Turki živi pogreznili v tiste mlakuže. In nihče bi ne vedel ni besedice več ziniti o tem, ko bi ne šlo od ust do ust, ko bi ne prehajalo od roda do roda, kar se je bilo tedaj zgodilo pod sv. Tilnom. Lej, ni še to, kar pripovedujejo ljudje, Bog ve, če je res ali ne. Najmanj je pa to resnica, kar sem že tudi sama češče slišala, da bi bilo ostalo pri življenju v tistih mlakužah še nekaj Turkov, ki o njih toliko govore in ki jih je bojda videlo že toliko ljudi. Viš, Manica, to se samo tako govori, to je pripovedka, ki ni, da bi morala biti resnična.“

„Vem, mama, da ne bo vse res, ali vendar me je strah; oh, že sedaj se bojim! Vi ne veste, kako čudno reč smo videle!“

Pri teh besedah ji iznova stopi tisti strah prav živo pred oči, da jo kar groza spreleti. Še

bolj se stisne k materi, nato pa ji pogleda ljubeznivo v oči ter vpraša boječe in proseče: „Mama, ali bom morala jutri v šolo, če bo še strašilo?“

„I, zakaj bi ne šla v šolo, Manica, saj ne straši res!“

„Oh, mama!“ zajavka hčerka skoro v joku.

„Nič se ne boj, Manica, pojdem pa jaz s teboj, saj moram itak nakupiti nekaj drobnarij v štacuni, in ob delovnikih se lažje izbere, ker ni toliko ljudi pri prodajalcu. Pojdem pa jaz s teboj, da te ne bo konec, če bo še skakal ob borštu tisti strah — Lončarjev pes, ha — ha!“

Hvaležno pogleda zdaj Manica mamo.

„No, hčerka, te je še strah?“

„Ne več, mama“, je odmajala Manica; „ne več, samo čudno, tako neznansko čudno mi je še pri srcu! Pa to bo minulo, mama.“

„Da, to bo minulo“, je pritrdila mama ter obljubila: „Pa če boš pridna, Manica, pa porečem zvečer očetu, da pove o Turkih, ki so se živi pogreznili v mlakužah pod sv. Tilnom. Viš, prepričati se moraš, da so tisti Turki že davno izginili; potem te ne bo več groze pred Lončarjevim psom, tvojim in tvojih vrstnic namišljenim strahom.“

Manica je prikimala, da bo pridna, in mati ji je šla odrezat kos kruha za malico.

„Utiške učenke so videle strah!“ bodo zdaj zopet govorili ljudje. In to bo zbegalo lahko-verne, pa bodo pravili o njem okolo in z glavo

kimaje pristavljali: „O, še straši, še!“ — In vendar ni strahu in ga nikoli ni bilo in ga nikoli ne bo!...

Zvečer je pa res pripovedoval Ježev oče o Turkih, ki so se živi pogreznili na repenjskih travnikih pod sv. Tilnom.

2. Boltarjev Tilen.

Še vedno so jezikavi in obrekljivi ljudje na svetu, ki menda nimajo drugega opravka, kakor da prerešetujejo vaške novice in jih trosijo pretkane in bujno povečane v svet ter vlečejo tako poštene ljudi čez zobe, brez potrebe in vsakega haska. In tudi tedaj, ko je živel Boltarjev Tilen, ni manjkalo seveda takih vaških širokoustnežev in modrijanov. A Tilen je bil pravičen človek in ni maral njih družbe. Pa ravno to je jezilo te grduhe in kujone. In spravili so se nad Tilna ter udeli njegovo čisto in brezmadežno ime in poštenje pod trlico svojega strupenega jezika; in trli so, trli, da je bilo res že vsega preveč!

„Velik je svet,“ je rekel tedaj Tilen, „se bo že našel še kje kak prostorček zame siromaka.“ In je obrnil hrbet tem hudobnim jezikom, opravljivim in zbadljivim, da jih je bil sam hudir v peklu vesel, vzel grčevko v roke in se podal po svetu. Pa na tujem ga ni držalo. Ni še minilo leto in dan, odkar je dal slovo svojim rojakom Utikarjem, pa se je že povrnil. A naravnost domov

ga ni bilo; na bližnji Marijini gori, kakor se je v onih časih zvala Šmarna gora nad Ljubljano, se je ustavil in prevzel tam cerkveniško službo, ki jo je opravljal potem tri leta in tri mesece ter klical in vabil s prelepim zvonjenjem svoje rojake v Marijino svetišče na Goro, da se ondi spokore in poboljšajo.

Pa kaj je pravzaprav zakrivil Tilen, da so ga tako obrekovali, kaj so imeli zoper njega ti obrekljivci nevšečni, da so mu kradli čast in mu provzročali take nepravilike, da je moral naposled celo zapustiti svojo koč in pobegniti? — „Nič!“ se glasi pošten odgovor. Vse ljudi je pustil pri miru, nobenemu ni provzročil niti za las krivice, pa so ga le zbadali in vlekli čez zobe, dokler jim ni pokazal fig in odšel po svetu. Lejte, njegova postava jim ni bila všeč. Bog je namreč ustvaril Tilna nekako drugačnega kot navadne ljudi: postavil ga je na čezmerno dolge noge, da je bil videti velik kakor gora; in roke mu je naredil v primeri z njegovim sicer obširnim životom venderle še za dve in pol pedi predolge; njegova koščena, čokata glava, za tako nenavadno obširno postavo pri vsi svoji ogromnosti vendarle nekoliko premajhna, je čepela skoro neposredno na čoku, da se je zdelo, kakor da gleda iz vreče.. Obleka mu je bila nepravilno urezana in nerodno! skrupcana; in ker je bil Tilen siromak, da večkrat ni vedel, kdaj je bil nazadnje sit, in kdo mu jutri poreče: Tilen, ná, sedi in jej! mu je obleka

opletala na suhem, koščenem telesu, kakor da je obešena na drogu ali koščenjaku. In njegovi dolgi udje so hlamudrali pri hoji in se lovili v zraku, da je bil Tilen res čuden, da, smešen videti. Ko bi ga postavili v proso ali turščico, stavim za glavo, da bi ne priletela nobena vrana več obirat koruze na utiško polje! in vsi vrabci bi morali odleteti v druge kraje ali poginiti od gladu, tako bi se prestrašila ta prešerna in požrešna svojat Tilna — strašila! . . .

Ljudje so Tilna že oddaleč, ko še ni razločilo njih oko njegove postave, spoznali po izredni, čudni hoji in rekli so brez ugibanja: On gre, Boltarjev Tilen, saj slišite, kako motovili s tistimi velikanskimi motorogami: lóp — troóp, lóp — troóp! — In ko se je Tilen naposled prikazal tem zijalom, so vzklikali vsi vprek: „No, ni res on, Boltarjev Tilen? Na pol ure daleč ga že človek spozna, tako bije in štrbunka s peto in stopa na široko in bobneče z lopatastimi svojimi stopali: lop — troóp, lop — troóp! . . .“ In eno teh muhastih zijal je odprlo svoja mlečna usta in zabrusilo siromaku Tilnu v brk: „Ti, Tilen Boltarjev! Kako pa predstavljaš noge, svoji dolgi motorogi; kako pa motoviliš z njima, da se sliši, kakor da bi se medved guncal na dolгих svojih stopalih k nam v vas?“

Tilen je sicer pogledal mlečnozobega zbadljivca čemerno, a se mu ni zdelo vredno ni besede izblekniti; naglo se je zasukal v stran ter

po zavrtih motovilil — kakor so rekli, da hodi — proti svoji koči domov. In res so se slišali njegovi koraki, kakor so mu oponašali: lop — troóp, lop — troóp! In res je bil čuden videti: dolg kakor žrd, pa slok in suh, s koščeno in čokato glavo, obilo sicer, a vendar premajhno za njegovo nenavadno veliko telo, postavljeno skoro brez vratu na čok; in ko je motovilil proti koči: lop — troôp, lop — troóp! so se mu čudno lovili in opletali udje in obleka ob životu, in ves je hlamudral. Pa kaj! Zaradi postave bi ga vendar ne smeli pikati! Kakršnega je Bog ustvaril, tak pa je; saj je tudi v gozdu eno drevo tako, drugo pa tako, pa žive vendar vsa v prijateljstvu in lepi složnosti: ne ravsajo in kavsajo se med seboj kakor ljudje!

Tilen se je ogibal ljudi, pa ti mu le niso dali miru. Ker je bil tako grozno velik in suh, so mu dali ime „žrd“ in s tem priimkom so ga pitali, da se je le prikazal mednje.

Nedelja popoldne je bila. Dobrovoljni možakarji izpod zvona sv. Štefana v Utiku so popivali v gostoljubni Jurjevi gostilnici. Bili so: svetovalca Beber in Trekâr, starešine: Princ, Jerasek in Pavliček pa še drugi možje in velmožje. Razgreti in razvneti so že bili od preobilne pijače, ko prihlača Boltarjev Tilen mimo gostilnice. Motovilil je tistikrat iz Ljubljane, kamor je bil nesel prejšnji dan brezove metle na prodaj. Ko ga možakarji zagledajo, jim brž pade v glavo, da

bi bila imenitna zabava spraviti Tilna medse; zakaj zaželeli so mu za kratek čas malo ponagajati in uganjati z njim svoje burke. In Brezarjev Ožbalt, njegov vrstnik, ki ga je Tilen še najrajši imel, vstane in pokliče pri oknu: „He — hej, Tilen Boltarjev, pridi bliže in pij!“

Tilen, ki je bil truden in zdelan od dolgega pota, si ne da dvakrat reči. V gostilnico stopi ter zvrne kozarec, ki ga mu je bil Ožbalt, njegov prijatelj izza mladih let, pomolil pod nos, na dušek.

Klici in napivanje od vseh strani: „Tilen, pit pojdi! Tilen, ná, pij!“

In Tilen je izpil drugi kozarec, dasi že s premislekom; za tretjega se je pa že lepo zahvalil: „Bog vam povrni, dobri ljudje, dosti ga imam.“ A možakarji ga menda niso slišali; zakaj od vseh miz so mu ponujali vino in ga silili: „Pij, pij, Tilen, kaj boš! Pij, pravim, saj nisi baba!“ No, en pitnjak ga je še izpraznil, potem pa je odločno odklonil kozarce, ki so mu jih vrivali, rekoč: „Ne pijem več, pa je amen!“

Tilen se ga še ni bil napil živ dan ne, pa bi se tudi za ves svet ne maral upijaniti; videl je pri drugih, kako nemarni so pijanci, in tak ni maral biti on za nobeno ceno; zato je rekel: „Ne pijem več, pa je amen!“

Pivci so si prej mislili, da bodo lahko delali s Tilnom, ko bo enkrat vinjen, kar se jim bo zljubilo; zato jim ni bilo zdaj všeč, ko se je

branil in ni maral več piti. Tudi se jim je vest oglasila in jim nalahno, a dovolj slišno očitala, češ, tega imate za neumnega, a se ne upija; vi pa, ki ste velmožje in starešine in svetovalci ljudstva, ne poznate mere!...

Tilen se je okrenil, da bi odšel, a Brezarjev Ožbalt ſga je zadržal: „Kaj bi uhajal, pri nas ostani“, mu je rekel in ga potisnil na stol poleg sebe. „Lej, nihče te ne čaka doma v koči, ki bi ti mogel očitati, da si se pomudil v naši sredi; sam svoj gospod si, pa ti tako smrdi družba. Vesel bodi, kakor smo mi, saj veš, da le enkrat živimo.“ Drugi pa so vpili: „Povej nam kaj, Tilen, ali se pa zlagaj, samo da se bo lepo slišalo! Povej nam kaj, saj si dosti dolgo prodajal metle in zijala po Ljubljani!“ In eden, ki ga je močna pijača že zmogla, pa ga je jezilo, da mu hoče Tilen „lep zgled“ dajati s tem, da noče več piti, se stegne ob mizi, zasmeje hudomušno, pa vikne: „Žrd, povej nam kaj, ali se pa zlagaj! Žrd, žrd, žrd, povej!“

„Žrd, žrd, žrd, povej!“ je zašumelo po pivnici med glasnim smehom in grohotom.

Tilna je zaskalelo v duši, videč, da ga celo ti kličejo s tem nezaslužnim in nelepim priimkom, in zmračilo se mu je čelo. In vstal je, pa ni odšel, ampak se prav na široko razkoračil pred zbrano družbo, se ugriznil v ustnice ter izpregovoril z bobnečim glasom, na videzno še dosti mirnim: „Možje, pozvali ste me, naj govorim,

povem kaj za veselje tej čestiti vinski družbi. Vstal sem, kakor vidite, in zdaj vam povem zares nekaj čudnega, kar sem pravkar videl pred vasjo. Če verjamete ali pa ne, to je vseeno; a resnica pa je, da je sedel na meji za Brezarjevimi svisli, ko sem šel mimo, komar, ki si je z Jurjevo žrdjo trebil zobe.“

Vsi vinski bratci so uprasnili v glasen smeh, Brezarjev pa se zadere nadenj, rekoč: „Kaj, z Jurjevo žrdjo, praviš, si je trebil zobe komar?“

„I, kako pa! Kakor sem rekel, z Jurjevo žrdjo, ki je dolga 17 komolcev in poldrugo ped, ki z njo požrdujejo le na parizarju seno, si je obiralo in trebilo prebito komarče smelo zobe . . .“

Iznova grohot in smeh in glasen šum po pivnici. „Dobro si jo pogodil“, mu pomežikujejo od vseh strani. Starešina Pavliček ga pa potreplje po rami in reče: „Tudi jaz pravim, da si jo dobro pogodil, ti, Tilen Boltarjev. Samo to rečem, da je res škoda, ker je bil že lažnivi Kljukec na svetu; glejte si no, ljudje božji, Tilen bi znal še veliko imenitnejše lagati kakor sam Kljukec, ali Pavliha, čeprav ni bil še drugje kot v Ljubljani z brezovimi metlami!“

„Kaj, nisem bil še drugje?“ se razvname Tilen.

„I, pomislite, ta petelin, kako se ti razkorači za vsako besedo“, vikne spet Pavliček. „Kje si še, siromače, neki bilo? Morda celo vrh strehe svoje koče, kamor se seveda lahko vzpneš brez

truda kakor vaje jezdec na izučenega konja, kaj?”

Tilen gleda v tla in molči. Zgovorni možakar, starešina Pavliček, pa se potrka moško na hrabre prsi ter nadaljuje: „Tilen, ali si bil morda že celo na Dunaju kakor jaz, kjer stoluje sam presvetli cesar? Govori, Tilen, si bil že na Dunaju kakor jaz in si videl največjo dunajsko cerkev sv. Štefana kakor jaz, â?”

Tilen, kakor da bi se zbudil iz sanj, še nekoliko pomisli, nato pa prikima z glavo in pripoveduje važno: „Da, starešina Pavliček in vsa zbrana združba, bil sem že na Dunaju, kjer je sam presvetli cesar doma, in videl sem cerkev sv. Štefana, največjo dunajskega mesta. In da boste vedeli, da govore resnico moja usta, vam hočem pojasniti, kako velikanska je ta cerkev. Kako majhna in neznatna je na priliko naša utiška cerkev sv. Štefana v primeri z dunajsko; še senca ni proti nji, vam rečem! In vendar se nam zdi, da je naša tudi izmed večjih cerkva. V utiški cerkvi sv. Štefana lahko cerkvenik z mazincem leve roke pritegne in privije k sebi večno luč pred oltarjem, in prilije vanjo iz poliške steklenice olja — kar od tal, seveda; vse drugače pa se to zgodi v sv. Štefana cerkvi na Dunaju. Le poslušajte! Kadar je zopet treba to delo izvršiti, najame cerkvenik dunajske cerkve svetega Štefana sedem težakov, ki mu pomorejo velikansko lestev vzdigniti in prisloniti na večno luč. Po tej

dolgi, dolgi lestvi, ki jo možakarji trdno drže, zleze zdaj cerkvenik k večni luči in stopi varno in previdno v čoln, ki plava vrh olja in je privezan pri kraju; v tem čolnu se popelje drzni čolnar do srede, do duše, ki jo premeni, in potem se prepelje zopet h kraju; med tem pa prisopiha sedem drugih možakarjev po lestvi za njim, noseč na hrbtu velike brente olja, da ga prilijejo v večno luč; in ko se to sedemkrat zgodi, se pelje cerkvenik zopet v čolnu do srede, kjer prižge z velikansko plamenico večno luč; in ko se pripelje zopet h kraju in priveže čoln, se spuste drug za drugim dol po velikanski lestvi, ki jo težaki še vedno trdno drže. — Zdaj veste, ljudje božji, kako ogromna je ta večna luč! In kakšna mora biti potem šele cerkev, ki v nji gori tako neznansko velika večna luč, si lahko predstavljate! . . . Verjamete to?“

„Nikdar in nikoli!“ se odzovejo od vseh miz.

„Jaz tudi ne, možje!“ se odreže kratko Tilen.

„Jaz tudi ne!“ se odreže ter pripoveduje s srditim glasom dalje: „Zakaj kakor gotovo to ni res, in vi tega ne verjamete; in kakor gotovo tudi ni istina, da bi bil jaz kdaj videl komarja, ki bi si bil z Jurjevo žrdjo trebil zobe: tako gotovo tudi ni resnica, da bi bil jaz „žrd“, kakor me kličete in žalite; saj vidite, da imam roke in noge, žrd pa jih nima; da imam glavo in — — —“

Utegnil ni skončati. Vsi vprek so kričali: „Žrd nisi, ampak smrt! Smrt, smrt, smrt! Pred

nami stoji, s koščeno roko in koso na rami! Žrd nisi, smrt si! Smrt, smrt, smrt!“ . . .

Tilna je zbolelo, da je zajecal in se prijel za prsi. Nato pa je odprl usta in začel žugati; nič ni mislil, kar samo od sebe mu je vrelo iz srca :

„Smrt 'ma kriva rebra,*)
vzame Curka, Bebra.
Po Dež'**) gorindol leta,
pa vzame še Pangreta.
Gre še krog Kolobarja,
pobere še Trekárja.
Majhno še pocinca,
vzame še starino Princa.
Majhno še popraska,
pobere še Jeraska.
Majhno še podrička,
pobere še Pavlička.
Majhno še — — —
— — — — — “

Tudi zdaj ni utegnil Tilen skončati. Opazil je bil opasni položaj — zakaj možakarjem so sršele oči jeze, škrtali so z zobmi — in se izmuznil še o pravem času iz razgrete vinske družbe. Lop — troóp, lop — troóp! — je odmevalo,

*) To narodno pesem prepeva še sedaj po Utiku berač Cinobrov Janez izpod Kota.

**) Deža = sedaj občinski pašnik.

ko je odmotovilil naglo in skočno preko praga in ceste domov. Razjarjen in raztogočen je bil videti kakor razdražen pes.

In prav je bilo, da je odšel. Razgreti vinski bratci so že stiskali težke pesti in udarjali srdito po mizi, da je pokalo in bobnelo po pivnici, ter so odskakovali kozarci in se tokolali na tla. Nekaj pa jih je vstalo, hoteč nahruliti Tilna iz pivnice. Pa tedaj je bil že daleč. „Pojdi, norec, se solit! Svoje budalosti stresaj drugje, ne tukaj! Norec, norec, norec!“ so vpili za njim . . .

Že drugi dan je vedela o tem dogodku vsa vas. In sedli so skupaj opravljivi ljudje ter deli ime in čast zdaj popolnoma osamljenega vaškega siromaka Tilna pod trlico svojega strupenega jezika. In trli so, trli, da je bilo joj! In ko so se naveličali, sta bili ime in čast Boltarjevega Tilna popolnoma strti. In ko so se razšli ti ljudje, so bili trdno prepričani, da manjka Tilnu nekaj koleščkov tam, kjer imajo drugi pamet, da mu manjkajo vsi koleščki: Tilen Boltarjev je norec, norec, norec! . . .

Zdaj ga niso več klicali ne žrd ne smrt; poslej so mu rekli: Norec! . . . In ko je on to čul na lastna ušesa in se je prepričal, da mislijo ljudje o njem res tako, je izginil nekega lepega dne iz Utika, kakor smo že rekli. A za leto in dan se je povrnil, pa ne v domači kraj, ampak na Marijino goro nad Ljubljano, kjer se je za trdno ustanovil kot cerkvenik marijinogorski.

Na Goro k Mariji je vabil in klical zdaj s prelepim zvonjenjem svoje rojake; pa tudi sam je premolil v Marijinem svetišču češče po cele dneve. Zadnji čas je zlasti zdihoval k Bogu za svoje ljube domačine Utikarje dol pod zvonom sv. Štefana, ki mu delajo krivico, a jih on vendarle ljubi kot svoje krvne brate. In ko je bil Tilen na Marijini gori za cerkvenika, se je dogodilo, da so prilomastili divji Turčini v naše kraje. In zdaj se pravzaprav prične povest o teh divjakih.

3. Čudna noč.

Tri leta in tri mesece je že opravljal Boltarjev Tilen cerkveniško službo na Marijini gori. V samoti in miru je skoro ves ta čas preklečal pred čudodelno podobo milostne božje Matere s premilim detetom v naročju v velikem oltarju, v tihi molitvi, ki se mu je dvigala iz dna njegove pobožne duše in dobrega srca pred prestol Najvišjega kakor jutranja megla proti nebu, kakor bel golobec v sinje višave . . .

Prva tri leta je delal pokoro za svoje lastne grehe, unemarnosti in zanikrnosti. Onostran Marijine gore, v kotlini pod hribovjem Rašica, dve uri hoda proti vztoku, pa je bival v onem času sveti puščavnik, ki je vsak dan po trikrat bos in gologlav, z debelo knjigo pod pazduho in

s svetim rožnim vencem v roki prihajal na Goro *) Marijo častit. Ta sveti mož je odvezal Tilna še enkrat od vseh njegovih grehov, kar jih je bil storil od rane mladosti, ter mu zagotovil nebeško kraljestvo, ako vztraja v svojem svetem prizadevanju: Bogu služiti in Mariji in vse svetnike častiti. In od te dobe je bil Tilen potolažen in ni več molil toliko zase kakor za svoje rojake Utikarje in vse farane obširne župnije sv. Marjete v Gozdu, **) ki jih je goreče priporočal Bogu in izročal v varstvo gorski Materi božji.

Da pa ne boste mislili, bogve kako velik grešnik je bil Tilen, da je tri leta delal pokoro, moram povedati, da je bil Tilnov največji greh, ki ga je bil storil, tista pesem, ki mu je kar iz srca privrela v utiški gostilnici pri Jurju takrat, ko so mu možakarji zabrusili v obraz, da ni žrd, ampak smrt.

Molil je torej Tilen zdaj bolj za svoje rojake ter prosil Boga, da bi jim dal dobro letino, da bi imeli srečo pri živini, in da bi se gobe, ki so jih že tiste čase nosili na prodaj v Ljubljano, dobro obnesle. Molil in vzdihoval je dalje Tilen, da bi Bog prizanašal njegovim rojakom ter jih varoval kuge, lakote in vojne. In naposled je

*) Ljudje govore namesto „na Šmarnogoro“ kar kratko: Na Goro.

**) Tako se je imenovala v starih časih fara Vodice na Gorenjskem; cerkev sv. Štefana v Utiku je še sedaj vodiška podružnica.

koncem vsake molitve dodajal še vročo prošnjo svojega srca: „Ljubi bog v nebesih, ozri se milostno s svojega svetlega prestola name, svojega služabnika, ter usliši moje prošnje glas. Glej, moji dragi rojaki, moji ljubi bratje v Kristusu, me sovražijo zato, ker si me ustvaril bolj dolgega in nerodnega kakor so drugi. Daj, da me nehalo sovražiti; in če že na svetu ne moremo v miru skupaj živeti — saj sem rad na Marijini gori za cerkvenika — pa stori, da bomo vsaj po smrti vsi Utikarji in kar nas je pod zvonom sv. Marjete v Gozdu, zasedli skupni prostor v svetih nebesih, kjer bomo gledali Tvoje sveto obličje in se veselili pri Jezusu in Mariji v nebesih na veekomaj. Amen.“

Ko je nekoč tako vzdihoval in prosil, se mu zazdi, da se je ozrla sveta in mila Gospa in Devica s svojega zlatega prestola s svojimi milosti polnimi očmi vanj in mu pokimala. In nek glas mu je tedaj tajnostno zašepetal: „Tilen, Bog Te je uslišal! Skoro pride ura, ko te bodo Utikarji in vsi farani šmarješki ljubili kot svojega velikega dobrotnika in rešitelja.“ — Tilen je ves prevzet zavpil z velikim glasom: „Amen, amen! Naj se zgodi tako, naj bo tako.“ In molil je dalje, molil presrčno in goreče.

Ko je tistikrat prestopil prag svetišča in prišel na plano ter pogledal dol v ravnino k svojim ljubim rojakom, mu je prekipevalo srce od blažene sreče. Najrajši bi zavriskal na ves

glas od veselja, ki ga je navdajalo v onih presrečnih trenutkih. Zaželel si je peruti, da bi zletel kot ptica dol k svojim rojakom ter objel in poljubil vsakega posebe, tako mehko in blagodejno mu je bilo pri srcu.

Tri leta in trije meseci so torej že minuli, odkar je bival Tilen na Marijini gori in opravljal službo cerkvenika. In nič posebnega se ni pripetilo dotlej. Ko pa se je na jesen tistega leta iznova pomladila luna, in je nastopil prvi krajec, se je neko noč nalahko zazibala Marijina gora, da se je streslo svetišče, in so duri in okna zašklepetala, zaječala. Tilen je trdno spal, a to zibanje in hreščanje ga je predramilo. — „Kaj pa je to?“ — Prestraši se in skoči s trdega ležišča. Pa se je spomnil, da se je tudi takrat tako zgodilo, ko je bil še otrok. Vsi so že pospali, pa se je zazibalo, da se je stresla in zahreščala koča in postelj, ki je v nji spal, in da so se vsi zbudili. On, še otrok, je tedaj preplašeno zavaljal in zavpil: „Mama, mama!“ In mati se mu je oglasila ter ga tolažila, rekoč: „Tilen, potres je bil. Pa le kar miren bodi in naredi sveti križ ter zaspi iznova.“ Pa Tilen je bil radoveden kakor vsak otrok in je vprašal: „Kaj pa je to, mama, potres?“ In mama je odgovorila: „Tilen, to je božja moč, potres je božja moč. Ampak zdaj se le pobožno prekrižaj in zaspi mirno.“ — Tako je odgovorila mama, in Tilna je minul ves strah. In prekrižal se je pobožno, se preobrnil na drugo

stran ter zamižal, a zaspati ni mogel koj. In slišal je, ko je tedaj oče pripomnil: „Ti, mati, letos bo dobra letina; kadar se tako-le malo zemlja strese kakor nocoj, tisto leto je vselej dobra letina.“ — Mati ni rekla na to očetovo modrovanje ni bev ni mev. Res da si je želela dobre letine — kdo bi si je ne! — a božje moči — potresa — pa nikakor ne. Kaj pa, ko bi ta moč malo bolj potresla, da bi se zazibali domovi in treščili v razvalinah na kupe!? . . . „O, šibe potresa, reši nas, o Gospod!“ molimo v litanijah, in po vsi pravici.

Spomnil se je torej nocojšnjo noč Tilen materinih besed, pa si odgovoril sam, kakor tedaj mati: „To je božja moč, potres je božja moč!“ In ko je to izpregovoril, se je umiril ter storil kakor tedaj v koči pri materi: Prekrižal se je pobožno, se vrgel nazaj na deske, na trdo svoje vsakdanje ležišče in zaprl oko. In kmalu je iznova usnul.

A glej, komaj je zaspal, že ga mučijo težke in nad vse čudovite sanje. Sanja se mu, da gleda v mladem jutru dol na svoje ljube rojake. Kar hipoma pa se stemni nebo, odpre se zemlja in iz nje privre in pridrvajsa sedem zmajev na dan, grdih in strašnih kakor pošasti, s sedmerimi glavami, ena ostudnejša od druge. In bliska se za njimi in pred njimi iz žrela pa jim šviga žvepleni plamen. In te ostudne in grozovite pošasti se dvignejo iz meglenega morja na Bukovški

hrib, tam pa se naenkrat zasučejo ter se z odprtimi žreli, med gromom in bliskom in med strašnim tulenjem zapraše in zakade nad vse soseske pod zvonom sv. Marjete v Gozdu: nad Bukovico, Šinkov turn, Vesca, Polje, Skaručno, Repnje, in sv. Marjeto. Med ljudstvom grozen vik in krik! Kaj se je potem godilo, tega ni več videl Tilen; zakaj ob tem groznem prizoru se mu je zvrtilo v glavi in zgrudil se je nezavesten na zemljo. Ko se mu zopet začne svitati v glavi in se spomni na strašni prizor, odpre strahoma oči, boječ se, da bi zopet kaj takega ne zagledal; a zdaj ne vidi več zmajev, ne sliši več tulenja, ne vika in krika, pač pa zapazi v daljavi lučco, ki se vedno bolj širi in prihaja vedno bliže. Zdaj se ta svetloba vzpne do neba, in v nji se prikaže v nebeški slavi sam sv. Tilen, držeč dragoceno, svetlo krono v rokah. Bliže in bliže prihaja ta prikazen. In ko pride tako blizo, da se dotakne svetnikova noga tal na Marijini gori, zakliče sveti Tilen: „Vstani, Boltarjev Tilen, opaši svoj meč in nič se ne obotavljaj, vstani in pojdi nad sedmere zmaje, ki si jih pravkar videl, in jih pobij! Ne boj se in ne izprašuj: s čim jih bom, kako jih bom: moja moč ti bo po božjem privoljenju na razpolago, jaz te bom vodil in podpiral pri vsem tvojem početju in dejanju. Pripravi se torej in ne obotavljaj se: poglej krono, ki ti je že pripravljena, ko dovršiš to veliko dejanje.“ — Ko to izreče, izgine prikazen v oblakih neba,

gorski cerkvenik, Boltarjev Tilen, pa se prebudi na svojem trdem ležišču.

„Moj Bog, kako težke, čudne sanje!“ izpregovori, zdrsne z ležišča in se vrže na kolena, premišljuje v tihi grozi, kaj bi imelo vse to pomeniti.

Ves oplašen odpre nato duri in se odpravi navsezgodaj dan zvonit. Ko gre mimo kapelice Žalostne Matere božje, zapazi v nji pobožnega puščavnika izpod Rašice. Ni ga motil z nepotrebni vprašanji v svetih, tihih molitvah, ampak naglo je splezal v zvonik. Zdaj šele zapazi, kako se na nebu zvezde utrinjajo in padajo zlasti za Repenjskim hribom, na katerega enem rebbru stoji taborska cerkev sv. Tilna. „Za Boga, kaj pa pomeni vse to!“ vzklikne Tilen, nato pa ves čas med zvonjenjem prosi Boga, da bi se usmilil in odvrnil nesrečo, ako jo naznanjajo znamenja te čudne jesenske noči, od njegovih ljubih rojakov. Potres, čudovite sanje in zdaj še utrinjanje zvezd, vse to ga je napolnjevalo s strahom, da se je bal in skoro s trepetom pričakoval prihodnjih dni. „Pa vendar ne, da bi kaj hudega prišlo nad ljubo šmarješko faro, nad moje rojake, brate Uti-karje!“ je izustil bolestno in ustavil zvon. Zdaj pogleda skozi lino na južno stran, in — moj Bog! — kaj ugledajo njegove preplašene oči? Za Boga, kresovi so, ki vzplamenevajo po južnih gričih in gorah, kresovi, naznanjajoč grozno novico ...

„Jezus, Marija!“ vzklikne Tilen obupno, se prime za glavo, in kar sapo mu zapre. Nato pa naglo zleze iz stolpa in, kolikor ga nesejo noge, steče tja na severozapadno gorsko rebro, onostran pota k duplini sv. Antona Puščavnika, ter zapali ondi velikansko grmado, ki je bila za take slučaje vedno pripravljena na Marijini gori. In vzplapolala je suha slama, in zaprasketale so skladovnice suhega dračja in drv, in mogočen plamen se je dvignil proti nebu. Goreči utrinki so odletavali in se poizgubljali v svitajočem se mladem jutru kakor utrinjajoče se zvezde v neskončnem vsemiru. In ta mogočna plamenica je oznanjala žalostno: „Pripravite se na boj, kruti Turčin se bliža! . . .“

„Jezus, Marija!“ je vzklikal kar naprej Tilen na Marijini gori kakor nor, kakor da sedi na žerjavi, pa zopet zlezel v zvonik in začel biti plat zvona v znamenje, da je nevarnost največja, da je divji sovrag že blizu, morda komaj za pol dne oddaljen, in da se naj naglo pripravijo na krvavi ples s psoglavcem Turkom.

Žalostno je pel zvon, kres pa je gorel z velikanskim plamenom, da je zažarelo nebo krvavo, rdeče kakor pred vojno . . .

4. Turki gredo, nad nas gredo!

Ljudje po ravnini, ki so vstajali in opazili kres na Marijini gori, so z velikim, obupnim glasom zavpili: „Jezus, Marija, Turki gredo, Turki

gredo! . . . So že blizo, plat zvona bije, vstanite, bežite! . . .“

Nastala je prava zmešnjava. Ljudje so begali semintja kakor mravlje, kadar jim neusmiljeni pastir v svoji brezsrdnosti razbrska mravljišče in zapali ogenj nad njih glavami; taval in begali so semterja z obupnimi klici na pomoč in s črno grozo v srcih. In ko je dahnilo mlado, krvavo jutro, se je čul le vik in krik in jok in stok med smrtno preplašenimi, bednimi, prepadenimi farani šmarješke župe.

Kakor prikazen se naglo podi jezdec po cesti od Skaručne. Skoro bo že pribesnel k sveti Marjeti, tako divja vedno bliže, bliže. Zdi se, da plava konj z jezdecem po zraku, da se mu podkve ne dotikajo tal. Šmarječani ga gledajo prestrašeni, osupli. Kdo je? Kaj hoče? kraj pomeni ta prikazen? . . .

Glasnik je bil, sel, ki ga pošiljajo deželni stanovi iz slovenske stolice, Ljubljane, naznanjat pretečo grozno nevarnost.

Pridirjal je k sv. Marjeti. Pri županu Pusenškem se ustavi in razjaha. Nemirni vranec hrska, da mu lete pene iz gobca, s kopiti tolče ob trda, peščena tla, da se delajo iskre; mudi se mu dalje, in dobro mu ne dé ta nenadni odpočitek. Nozdrvi se mu širijo, oddihuje se sunkoma, na kratko ena sama sapa ga je, trepetajoča, krepka . . . Jezdec se oprijema za hrastove dveri, da se

ne zgrudi. Prsi mu padajo in se mu dvigajo, sapo lovi kakor strgan kovaški meh.

Zdaj prilomasti šmarješki župan Pusenški iz hiše na plano, se postavi pred sela in sili vanj razburjeno: „Govori, povej, kaj je? ... za Boga, povej, reci, kaj je? ... Če si še živ, odpri usta, prijatelj, in zini in povej, kaj je? ... A sel še ne more priti do sape. Vznemirjeno menca Pusenški semintja; sporočila ne more pričakati. „Prikimaj, prijatelj, je res, da je udril Turek v naše kraje?“

Sel prikima, za nekaj časa pa odpre usta ter sporoča v presledkih, še vedno sapo loveč: „Da, Turek prihaja — ta hijena požrešna in krvoločna prihaja — pustošit in morit. — Od Novega mesta sem se drvi — ta poštalenska grdoba — ta pošast v človeški — v pasji podobi.“ —

„Kaj, da so še dol pri Novem mestu?“ vpraša Pusenški važno.

„Da, od Novega mesta divjajo sem — in vaše kraje tudi obiščejo — a pred večerom — jih še ne bo.“ —

Pusenškega je konec te sicer grozne novice pomiril. Po nekotikem pomisleku vikne: „Če ne pridejo pred nočjo, potem pa naj ne hodijo blizu! Če jih pridrvajsa tudi kot listja in trave, nam nič mar: tabor pri sv. Tilnu je zadosti močan, vsak napad vzdrži, in ne premaga ga noben vrag, in naj bo tudi sam Turčin; naše pesti in cepci in kiji so pa tudi težki, in vse se zdrobi, kamor padejo. O, žoltih cekinov ter

krepih mladeničev in deviških naših deklet nam ne ugrabi Turčin, to stoji; za to bomo pa že poskrbeli, da bodo odnesli, če ne popadajo pod našimi meči in streli in kiji in cepci, ti divjaki razbite butice odtod!“

Sel se je čudil takemu govorjenju. Segel je junaškemu Pusenškemu v roke, mu želel srečen izid, se povspel v sedlo, in hitri vranec ga je odnesel naprej proti Cerkljam. Pusenški je gledal za njim mirno ter ugibal in sestavljal bojni načrt. Z jasnim umom je premotril res težki položaj. A preden mu izgine jezdec izpred oči, je bil že na jasnem, bojni načrt je bil že sestavljen. In poklical je tedaj hlapce in jim zaukazal: „Zajahajte konje in zdrčite jadrno po svetovalce in starešine ljudstva!“

Hlapci store po ukazu. Pusenški pa gre v gorenje sobe brusit orožje. Morda je bil v tem trenutku on edini v vseh sedmerih soseskah obširne župe, ki je brez strahu in trepetu, da, celo s hrepenenjem, ki ga rodi zaupanje v lastno moč in junaška neustrašenost, pričakoval, kar ima zdaj zdaj priti nadenj in nad vse ljudstvo župe šmarješke.

Županja Majda je kakor okamenela obstala pri oknu. Njene odprte, preplašene oči so gledale debelo predse, in usta je imela še vedno odprta, kakor da stoji na pragu še zdaj sel, ki pripoveduje, da prihajajo turški volkovi v naše kraje ropat in morit, razdejat in pustošit ... in ga ona še vedno

poslušā, poslušā z grozo in s strahom v srcu ... Gledale so njene izbuljene, debele oči jezdeca, ki ga je naglo ko piš odnesel hitri vranec preko polja in gozda na cerkljansko stran, a videle ga niso, ona tega ni zaznala; nji se je zdelo, da stoji sel še vedno oprt na vežne dveri in pripoveduje grozno vest ...

Ko blisk so leteli županovi hlapci na čilih konjih od soseske do soseske, naznanjajoč strašno novico in kličoč svetovalce in starešine ljudstva na posvetovanje k junaškemu županu Pusenškemu.

Nastala je zdaj še večja zmešnjava: Vse vprek je vpilo: „Jezus Marija, Turki gredo, nad nas gredo! Bog v nebesih se nas usmili! Ljuba sv. Marjeta, naša farna zavetnica, prosi za nas ...“

5. Vsi v tabor k sv. Tilnu!

Šmarješki župan Pusenški še ni nabrusil orožja, ko pridirjajo naglo ko veter po poljani repenski skaruški in poljski velmožje, svetovalci in starešine ljudstva od desne, od leve pa šinkovturnski, veški in bukovški. Bili so to sami junaški korenjaki. Utegnili niso razjahati, da bi zasedli dolge klopi ob beli javorjevi mizi pod košato lipo, kakor je bila sicer navada ob posvetovanjih, ampak ustavijo se kar v polkrogu pred vežo, kjer se je bil že prikazal na pragu junak Pusenški.

„Bog in narod!“ so pozdravljali soseskinci odposlanci svojega župana. Bili so potlačeni in strti od nepričakovane, grozne vesti, da se jim je bral strah z obraza, da sta jim gledala groza pa zaeno srd iz velikih izbuljenih oči.

Pusenškemu pa so žarele oči od ognjenega navdušenja za sveto stvar; ponosno se je zravnal pred odposlanci; njegov plemeniti stas je kazal neustrašenost in pogum; mirno in z navdušenjem jim je odzdravljaj: „Dobro došli, soborci moji! Pozdravljeni, prijatelji moji!“

Glas mu je donel globoko in neustrašeno kakor ob slovesnih prilikah. Z bistrimi očmi je pregledal velmože, svetovalce in starešine vseh šesterih sosesk — sedmo, šmarješko, je zastopal sam. — Njegovo visoko čelo se mu je razjasnilo in še enkrat je odzdravil: „Dobro došli, pozdravljeni, bratje moji!“

Ko so soseskinci odposlanci videli svojega župana neustrašenega, je tudi nje jel prešinjati pogum; novo življenje jim je zaplapolalo po žilah, in začutili so nove moči v svojih udih; ogenj navdušenja se jim je vnel v srcih, in kakor prerojeni so pričakovali zdaj na iskrih konjih povelj iz ust korenjaka Pusenškega. Ako bi jim rekel tedaj iti v ogenj, ne pomišljali bi, ampak obrnili bi konje ter se zapodili v največjo nevarnost.

Čudovito moč je imel res ta Pusenški v sebi. Kmetiška korenina sicer, z razjedenimi in zdelanimi

rokami, a pravi velmož, plemenitega duha ter hraber in neustrašen kakor lev. On je le pogledal s svojimi bistrimi očmi, in vse je utihnilo kakor na povelje in poslušalo njega, modrega in pravičnega župana. On je le izrekel besedo, in veljala je bolj kot sto drugih. On je le mignil, in vse mu je bilo pokorno in pripravljeno izvršiti njegov naklep.

„Kaj storiti?“ so vprašali zdaj odposlanci soseskini s pogumom v srcu, z žarnimi pogledi navdušenja. „Govori, mi te poslušamo!“

Pusenškemu je zažarelo oko in je rekel: „Možje, imejte vero v lastno moč in bodite edini, in zmagali bomo. Turčina pozobljemo, kakor da bi črešnje brali. Poglejte gor na Repenjski hrib, na trdnjavo našo, na utrjeni tabor sv. Tilna. Kdaj je rodila majka junaka, ki bi premagal s svojo, četudi kot listja in trave broječo armado naše utrjeno gnezdo, našo trdnjavo, tabor sv. Tilna?“

„Nikdar in nikoli!“ so zahrumeli odposlanci enoglasno.

„Mi zmagamo, to je gotovo; do večera Turka še ne bo, časa imamo torej zadosti, da se pripravimo. Potolažite malodušne in ozkosrčne, vlijte jim poguma v srce in vero v lastno pest. Sv. Tilen je gnezdo, ki ga ne vzame rdečehlačar nikdar in naj se zveže tudi s samim hudirjem v peklu. Zato pa: Živino zapodite v gozdove, živež in dragocenosti pa znosite v tabor, kamor se naj tudi takoj podajo starčki, žene, mladenke

in otroci. Možje in mladeniči pa se oborožite in bodite pripravljeni na očine bran „Kri in življenje za domovino, sovragu pa smrt in propast...“

„Kri in življenje za domovino!“ so zaorili odposlanci.

„Vsi v tabor k sv. Tilnu!“

„Vsi v tabor k sv. Tilnu, tako ukazuješ ti, naš modri župan in junak šmarješki, zgodilo se bo, mi te poslušamo.“

„Zdaj pa naglo na delo, bratje! Pozdravljeni! Bog in narod!“

„Pozdravljen, župan naš in svetovalec! Bog in narod!“

Zasukali so konje in skok na skok so odjezdili naglo, ko piš po polju, na levo in desno, oznanjat in izpolnit povelje županovo, povelje junaka Pusenškega.

To so gonili, to so vozili in nosili tistega dne. In preden je stalo solnce najvišje na nebu, so bili ves živež in dragocenosti shranjene na varnem, so bile žene in otroci, mladenke in starčki v taboru pri sv. Tilnu, živino pa so razkropili in razgnali po gozdu, največ seveda po Repenjskem hribu, seve, dobro je, da jo imajo za vse slučaje pri rokah. Kdo ve, kdaj ponehajo boji? In ako poide živež, pa hajdi po živino v gozd; tudi ob mesu se da živeti! Samo dvignejo se v zakristiji pri sv. Tilnu tla, in vrata v podzemeljski rov so odprta. Ta podzemeljski rov je podaljšek znane Dobruške jame. Zdaj je skoro zasut, le mačka se

še splazi skozi; v onih časih pa je bil obširen, kakor je še sedaj vhod v jamo; dva možaka sta lahko prosto in nemoteno korakala drug poleg drugega. V četrť uri se je prišlo po tem podzemeljskem rovu do izhoda jame; in ravno pod izhodom, gosto obrastenim, se je nahajalo napajališče za živino. In samo zaklicati bi bilo treba: „Dima, Liska, Čada, ná, soli! Plavec, sivec, srrr, srrr, soli!“ In niti stopiti bi ne bilo treba iz jame, živina bi pricapala sama vanjo, in potem hajdi z njo v tabor. Seve, če bi bilo treba, ko bi primanjkovalo živeža!

Ko je bilo vse urejeno, kakor je Pusenški zaukazal, tedaj zatrobi trobentač v bojni rog na vse štiri vetrove.

Žalostno se je razlegal trombe glas po širni župi ter klical in vabil može in mladeniče na očine bran. Ko zapoje bojni rog vprvič, že se pripravljajo kmetje in mladeniči v boj. Ko zapoje vdругič, se že zbirajo pred poglavarjem svojim, pred junakom Pusenškim. In ko zapoje bojni rog vtretjič, se že razvršča in ureja hrabra bramba korenjakov šmarjeških, na čelu jim junak Pusenški. Ob ledju se mu leskeče pripasan ostri meč, sulica se mu sveti v roki, prsi pa mu oklepa jeklovit oklep. Z mogočnim glasom zavpije Pusenški zbrani vojski. „Bratje mili, hrabra bramba! Za svojce in zase se borimo. Trda je naša pest, oster je naš meč! Na pogibelj sovražnemu trinogu! Smrt Turku, smrt!“

„Smrt, smrt!“ je odmevalo iz bojnih vrst.
„Naprej tedaj, junaki!“

Mogočno so zatrobili bojni rogovi, zagrmeli so bobni, in zbrana bramba očine se je pomikala v tabor k sv. Tilnu. In preden je udarila ura dve v stolpu cerkve sv. Marjete v Gozdu, je že bila bramba v nepremagljivem taboru sv. Tilna ter se pripravila na krvavi ples z ljutim Turčinom.

Pred dohodom brambovcev v tabor je vladala ondi velika žalost in razburljivost. Dasi so se drug drugega tolažili in se izpodbujali k srčnosti in pogumu, vendar je to le malo zaleglo; vsi od kraja so pričakovali v strahu in trepetu, kaj bo; in vpili so in molili in vili obupno roke. Ko pa je prikorakala zbrana bramba v redu in slovesno v tabor, za katero so se nato vrata zazidala, so se pomirili starčki in so nehali jokati žene in otroci; saj so gledali zdaj svojce, vase upajoče in drzne, same hrabre junake z neustrašenim junakom Pusenškim na čelu, katerega železni volji in pesti se mora vse ukloniti.

Popoldne ob tretji uri zagledajo nov kres na Marijini gori in kmalu za tem zaslišijo žalostne glasove gorskih zvonov; zvonilo je z vsemi tremi.

„Turki so tu, nad nas gredo!“ je zašumelo med bojevniki, ki so stali neustrašeno na svojih mestih. „Turki so tu, nad nas gredo!“ so zavpile žalostno ženske in ponavljali otroci in starčki. In srca so se jim skrčila, zatrepetala, zastala... In molitve in prošnje so se glasile silnejše, gor-

kejše. Branilci pa so zgrabili za orožje, pripravljeni na odpor, silen in močen, in naj jih velja tudi življenje . . .

Zdajci zavpijejo: „Turek prihaja, je že tu!“

Orožje je zarožljalo. A dasi so bili junaški korenjaki ti možje in mladeniči šmarješki, jim je vendar postalo v prvem hipu, ko so zagledali Turka, nekam tesno pri srcu kakor potniku, ko zagleda v samotni šumi prihajati krvoločno zver naproti — kakor vojakom v trdnjavi, ko zapazijo njih od dima skeleče oči gorečo bombo frčati naravnost v njih vrste. A komaj so zaznali ta čut v svojem srcu, pa so iznova zarožljali z orožjem, krepko in neustrašeno, in kakor en glas je zaoril iz njih grl po trdnjavi: „Na pogibelj! Smrt sovragu, smrt! . . .“ In stali so kakor vlti iz jekla in pričakovali Turka brez strahu in bojazni.

Iz cerkve so se čule med glasnim jokom in stokom, odmevajočim od obzidja in se poizgublja-jočim v daljavi, molitve in prošnje, ki so vrele iz dna krvavečih src: „Gospod vojskinih trum! Glej, oče, brat, sin . . . tvegajo življenje; oh, usmili se nas, Vsemogočni, in daj zmago krščanskemu imenu, da ne poginemo pod krutostjo nevernikovo!“ . . .

6. Tilen gre z Marijine gore.

Podraškiški puščavnik je še vedno molil pred Žalostno Materjo božjo v kapelici, ko je Tilen prisopihal do njega iz stolpa, kjer je bil plat

zvona celo uro in naznanjal rojakom, da je sila največja, da je Turek že blizu. „Pomagaj Bog in sv. Tilen!“ je zavpil in opozoril svetega moža na pretečo nevarnost.

„Turki gredo, nad nas gredo, praviš“, je izpregovoril puščavnik sam zase in se globoko zamislil. Tilen je nekaj časa čakal, kaj poreče sveti mož. Ko pa je imel puščavnik le vedno uprte oči v tla ter je še vedno razmišljal, kdo ve kaj, in ko le ni zinil nobene besede, se je pa spet Tilen oglasil in začel razodevati svoje čudne sanje,

Ko je Tilen končal s pripovedanjem, je pri-trdil puščavnik z glavo kimaje: „Čudne sanje res to!“ In zopet je obrnil pogled v tla ter raz-mišljal, naposled pa razložil sanje tako-le: „Sedmeri zmaji pomenijo turško druhal, ki pri-dere v te kraje, da pomandra v prah in pepel vse sedmere soseske šmarješke. Drugo je jasno: Ti si dobil, ker živiš bogoljubno in moliš ne-prenehoma, milost v Gospodovih očeh. Glej, po tebi hoče Bog oteti tvoje rojake šmarješke. In ako se pokažeš velikega v dejanju, ti je pripravljena v nebesih svetla krona, ki ti jo položi na glavo tvoj zavetnik sv. Tilen.“

„Vdan služabnik sem Gospodov“, izusti na-vdušeno Tilen, „zgodí se Njegova sveta volja. Pripravljen sem na vse, in ako treba tudi življenje žrtvovati, da le rešim s tem svoje rojake, brate Utikarje in vse Šmarječane turškega zmaja.“

Puščavnik na to: „Slab sem sicer, in orožja še nikdar ni vihtela moja roka; a če želiš, se ti pridružim. Dober svet je včasih mnogo vreden, morda ti bom v korist.“

Domenila sta se in sklenila, da pojmeta oba nad Turke; Tilen oborožen, sveti puščavnik z rožnim vencem v roki.

Ves čas sta prebila ob krubu in vodi v tihi, goreči molitvi ter gledala dol na Ljubljansko polje in dalje na dolensko stran, da bi opazila znamenja sovragovega prihoda: goste oblake dima, dvigajoče se proti nebu, ki so običajno spremljali turško drhal; toda ničesar nista opazila do tretje ure popoldne. Tedaj pa iznova zaplapolajo kresovi na južnih gorah, in zvonovi zaplakajo in zaihte po vseh okoliških cerkvah.

„Tilen, ura trpljenja je blizu; zdaj, zdaj pridivja Turčin“, je rekel pobožni samotar in pogledal tovarišu globoko v oči; kakor da hoče s tem pogledom prodreti na dno Tilnove duše in se prepričati, se li čuti ta dovolj močnega za tako imenitno in nad vse težavno delo.

„Ne dvomite o meni“, je odgovoril Tilen, ki je umel ta vprašujoči pogled. „Vdal sem se popolnoma. Božja sveta volja se naj zgodi vselej in povsod.“

Prižgala sta drugi kres na Gori, zlezla nato v stolp in bila plat zvona ter tako naznanjala ljudem, da se naj pripravijo na krvavi ples. In za nekaj ur sta zagledala prve turške čete prihajati po Dolenjski cesti ter se valiti proti Ljubljani.

Ustavili so se Turki pred Ljubljano. Kmalu nato pa so razposlali posamezne oddelke pozvedovat in ropat po deželi. Zona je oblila naša znanca na Marijini gori, ko sta zapazila, da je en tak oddelek mahnil proti Št. Vidu, nato prebredel in preplaval na svojih konjih Savo ter prav pod znožjem Marijine gore vihral naravnost proti sv. Marjeti v Gozdu. In ko je solnce svoje zadnje krvave žarke pošiljalo v pozdrav, in so se žarili edino še vršaci in obronki gorá v krvavi kopreni, so se Turki prikazali že pred svetim Tilnom.

„Jaz grem“, je izustil tedaj Tilen. „In jaz te spremljam“, je odgovoril puščavnik. „Bog je z nama, nobena moč naj naju ne plaši!“ In ura ločitve z Marijine gore je prišla za naša znanca.

Puščavnik se je že odpravil na pot; z rožnim vencem v rokah je šel nad Osmana. Tilen pa se je oborožil; nabrušen meč je opasal ob ledju in v roke je vzel nabasano pištolo. Pred podobo žalostne Matere božje še pomolita, potem pa jo oprezno udarita z Gore.

Nemoteno sta prilezla skozi gosto grmovje do podnožja Marijine gore ter nastopila težavno pot preko obširnega in gosto zarasteneza gozda, ki se še dandanes razprostira skoro do Skaručne, Vodice, Smlednika in Pirniča.

Jelo se je že mračiti, ko sta bila še na Gori; a zdaj, ko sta dospela v ravnino, pa je že nastopila trda noč. Oblaki so prepregli jesensko nebo ter zakrili luno in celo mile zvezdice, da je bilo

temno kakor v rogu; dalj se je seglo z roko kakor videlo. In v tej temi sta lezla dalje, ne vede, kam ju prinese trudna noga; zakaj nič ni ložjega, kakor zaiti v taki temi sredi travnikov, kaj še v gozdu! Ostro grmičevje ju je praskalo po obrazu in rokah, ju zbadalo živo v meso, da je tekla kri in kapala na zemljo. Zdaj je bušknil eden z glavo v bukev, zdaj drugi telebnil vznaki na zobe in nehote poljubil mater zemljo. Dasi z velikimi težavami, sta vendarle še vedno rila dalje; in čeprav ju je sililo k tlom, da bi se odpočila, nista omagovala. Začelo je še treskati in grmeti. Goste, težke kaplje so se usule iz oblakov.

Menila sta, da hodita že celo večnost, a še ni hotelo biti ne konca ne kraja, tega obširnega gozda. Pač nista vedela, da sta že davno zgrešila pot in da tavata vedno po istem mestu: skoro do srede gozda in zopet nazaj. Zdaj sta pritolkla in pririla v bukov les in tudi izgrešeno stezo sta zopet našla. In ob tej stezi, o čudo, glej, na vsakih deset korakov je bil trhel, gnil štor, ki je dajal svetlobo v tej temni noči. Hvaležna, da jima je prižgal Bog to luč, sta z novo močjo prešinjena stopala roko v roki dalje po stezi. In komaj storita sto korakov, pa zagledata pred seboj borno gozdarjevo kolibo, postavljeno sredi gozda. Hrastove dveri so bile na iztežaj odprte, v kolibi pa ni bilo žive duše.

Trudna potnika stopita v borno kočo, da bi se posvetovala o nadaljnjih korakih. A preden sta

se utegnila dogovoriti, kaj ukreniti zdaj, je sklonil glavo izmučeni starček-puščavnik ter zaspal na golih tleh. Tilen se ga ni upal buditi; zakaj vedel je, da je sveti mož izrabil poslednje moči v mukapolni hoji in tavanju po gozdu in da mu ugasne luč življenja, ako mu blagodejno spanje in odpočitek ne vlijeta novih moči, novega življenja v ude. Sam pa ni zatisnil očesa; izmučen je bil, kakor še nikoli v življenju, pa kako bi mogel spati, ko je na lastne oči videl Turka, ki je divjal nad njegove brate Utikarje in vso šmarješko župo! Niti ne sede ne, nego nasloni se na meč in razmišlja in razglablja, kako bi mogel pomagati rojakom, a nobena misel mu ne pade v glavo, ki bi bila vredna večje pozornosti. Zdajci zapazi, da se je jelo svitati na izhodu. Tedaj sta vso noč blodila po gozdu! Črna tema izginja polagoma, stene kolibe so se jele prikazovati. V kotu zagleda vrečo s soljo, ki so jo popustili oglarji, bežeč pred Turki, ter kotliček očiščene smole. „Zahvaljen bodi Bog in sv. Tilen, moj zavetnik!“ je vzkliknil vzradoščen. V glavi mu je bilo hipoma jasno in hvaležno je pogledal proti nebu. „Da, s to soljo in s to smolo bo ljubi Bog po priprošnji sv. Tilna pregnal po meni, nevrednem njegovem služabniku, sovražnika iz naših krajev in rešil svoje ljudstvo!“

Zdaniło se je. Deževalo ni več, in tudi solnce je pogledalo zaspano izza oblakov. In ko so zlati žarki prodrli v temno gozdarjevo kolibo

in posijali spečemu starčku v oči, se je prebudil puščavnik in naglo skočil pokonci. „Vse moči so se mi vrnile, hvala Jehovi!“ vzklikne in se prekriža. Nato odmolita kratko jutranjo molitev, se izročita Bogu in varstvu Matere božje z Gore ter jo mahneta dalje. Tilen je kajpada vzel s seboj tudi vrečo s soljo in kotliček smole. Puščavnik ni vprašal: „Čemu?“ Vedel je predobro, da jima gotovo prav pride.

Pa kaj grmi in bobni, da se zemlja stresa? Kaj pomenijo bliski tam za rebrom na Repenjskem hribu? — Ah, vnela se je bitka, pričel se je krvavi ples! Puške in topovi se vžigajo ko blisk; to poka in bobni in grmi pred svetim Tilnom!

7. Prvi spopadi.

Turška drhal se je valila sem od Save čez Skaručno ter se razlila kot povodenj preko širne šmarješke ravnine. Preiskali in pretaknili so Turki vse sedmere šmarješke soseske, a so dobili vse vasi prazne. Iztikali so dalje, in ob solnčnem zatonu so zavohali njihovi nosovi, naše v taboru pri sv. Tilnu nad Repnjami. Nič niso pomišljali Turki, udarili so naravnost nad sv. Tilna. Bilo jili je mnogo več ko naših, gotovo petkrat toliko, oboroženih od nog do glave, na malih gibčnih konjih kakor prikovani.

Ko so naši zagledali Turka, so jim udarjala srca pogosteje, brambovcem od veselja, drugim

od strahu. „Da bi že skoro prilezli k nam, da se pomerimo z njimi“, so govorili prvi; drugi pa, zlasti ženske, ki se jim je stesnilo srce in so iznova obupavali, so klicali preplašeno: „Kaj bo, kaj bo?“ Pa junak Pusenški, ki je bil povsod in je vse slišal, jim je odgovoril: „Kaj bo? — Hm, pozobali bomo Turka ko otroci črešnje, in konec bo vse nadloge!“

„Pa jih je le preveč!“

„Nič ne de, čim več jih je, tem boljša večerja.“

„Pa če jih ne bomo zmogli?“

„Ha, zmogli! . . . Če preostane otroku kaj črešenj, kaj stori z njimi? — Prihrani si jih za drugi dan in takrat se spravi iznova nadnje. Tako storimo tudi mi: če ne pobijemo Turka danes, dobro, pobijemo ga jutri, pojutrišnjem pa gotovo . . . Pasti mora, to stoji . . . Poglejte može in mladeniče šmarješke! To so junaki, ki bodo udarili, ko pride ura, v živo kot strela, in naše trdnjave noben hudir ne premaga, bo stala ko Petrova skala, vam rečem!“

Pusenški je govoril prepričevalno. Njegova beseda je imela zmagovito moč.

Ko so se Turki naposled obrnili proti sv. Tilnu in so jezdili v zbranih vrstah, z rdečimi čepicami na glavi, se je res zdelo, da prihajajo lepe rdeče črešnje same od sebe vedno bližje in bližje borilcem pri sv. Tilnu v usta . . . In junak Pusenški se je pošalil tedaj: „Kaj sem rekel:

te črešnje bomo pozobali, pa bo!“ In brambovci, ki so slišali te besede, so se zravnali ponosno in odgovorili kakor pravi junaki: „Kaj pa hočemo drugega!“ . . .

Na obzidju in v stolpu ter iz strelnih lukenj so molele nabite puške in gorski topovi, pričakujoč Turka, da bi ga takoj pri sprejemu dostojno pozdravili. A Turek je obstal v ravnini, na hrib ni prišel. In ko se je storila noč, se je utaboril pred repenjsko vasjo, razposlavši ogleduške čete na vse strani, ter zastražil kroginkrog naše v taboru z močnimi stražami. Nadejal se je, bržčas obilo bogatega plena.

Naši so stali na straži vso noč, in tudi oni, ki so počivali, niso zatisnili očesa. Ženske, starčki in mladenke so premolili vso noč v cerkvi. Edini otroci so pospali, a še ti so se ob vsakem šundru, ob vsakem najmanjšem nemiru prebujali in jeli vpiti: „Mama, mama, držite me, Turek me bo, Turek z rdečo kapo in dolgimi mustačami!“

Pusenški je vso noč prebedel pri svojih borilcih, hitel od krdela do krdela ter pregledaval in urejeval; osobito pa je pazil na Turka. „Turek je zvit ko lisica“, je omenjal. „Kadar se ga bomo najmanj nadejali, bo lopnil po nas; zato pa glejte nanj ko risi, da se ne pritihotapi, skrit v temni noči, do naše postojanke ter nas ne prime od zadej kot mačka. Če ni preutrujen rdečehlačar, nas bo zgrabil, pravim, sredi noči;

zato pa čujte, čujte, da nas ne dobi nepripravljenih ter da ga takoj s prvimi strelji dostojno počastimo in mu posvetimo, če ne v neznano večnost, pa vsaj nazaj v globoko Turčijo, odkoder je pridrvajsal volkodlak“ . . .

Pa se le ni ponoči spoprijel Turek z našimi. Pusenški je ugibal različno. „Morda je bil res Turek preutrujen in se je moral odpočiti; ali pa se mu ne mudi, saj ne pozna naših junakov in je utegnil misliti, da bo kratek obračun s kmeti šmarješkimi, da jih bo zgrabil in stisnil kakor kragulj pišče; morda se mu ni zljubilo ob strelji in gromu na dež, ali je celo sanjal na kako predajo ali vdajo“ . . . Skratka: ponoči je miroval. Oho, pa se je tudi gorostasno motil in je delal račun brez krčmarja, ako je mislil, da ne bo ljutega odpora, in mu bo šlo vse kakor po maslu . . . Pusenški je sicer kmet, a junak brez primere! Ko bi tudi prišel Turek preko mrtvih trupel vrlih brambovcev v trdnjavo — kar se pa nikdar ne bo zgodilo! — tabora sv. Tilna le ne bo vzel, zato bo skrbel Pusenški sam: rajše zažge skrite zaloge smodnika in spusti vse v zrak, kakor da bi dopustil, da bi zapaševal kdaj nevernik na tem svetem kraju! O, le naj se mu cede sline po bogatem plenu, dobil ga ne bo! Le naj si brusi kremplje, starčkov in otrok ne bo dobil, da bi jih podavil in zmetal za plot v jed orlom in črnim vranom! O, le naj obrača oči po šmarjeških ženah in mladenkah, ne bo nikdar iz-

tezal krutih rok, ne bo jih odvajal v suženstvo, oskrunjajoč njih vero in čast! . . . Oho, motiš se, Turek, ako misliš, da ti pojde vse kakor po maslu!“ . . .

Pa se še ni jelo daniti in petelini še niso zapeli, je ta mrcina že lezla skrito po pečevju in grmovju po rebbru gor k sv. Tilnu. A naši so imeli mačje oči in so opazili Turka o pravem času. „Aha, zalezti nas hočejo skrivoma, zahrbtno; pa se jim bo utepal ta poizkus grdobam!“ si je rekel Pusenški, ki je prvi začutil turško gibanje ter izdal dnevno povelje: „Rojaki in soborci, junaški kmetje in mladeniči šmarješki, hrabri brambovci trdnjave sv. Tilna, ura odločitve je prišla, črešnje so zrele, zdaj jih bomo zobali. Kot levi se borite hrabro; ne gre le za nas; v cerkvi so naši očetje in matere, žene in mladenke in otroci; saj slišite njih molitve in vzdihе: teh in naša usoda je v naših rokah!“

Korenjaški branilci so dvigali pesti in orožje ter prisegali v nočni temini na meč svojega poglavarja in poveljnika. Z junaškim srcem so pričakovali trenutka, ko zapoje bojni rog na spopad.

Turkov je kar mrgolelo po bribu. Toliko jih ni bilo videti sinoči. Pa niso li odložili boja na jutro morda zaradi tega, da so mogli izpopolniti svoje vrste z novimi četami, ki so se utegnile pritihotapiti ponoči! . . .

Kot sence so lezli Turki vedno bliže in bliže v množestvilnih vrstah. Bilo jih je gotovo trikrat

toliko kot včeraj. Menda so mislili z nepričakovanim naskokom presenetiti naše sredi spanja ter jih z enim udarcem potisniti ob zid, jim zaviti vrat . . .

Prve vrste so že prilezle do strelne daljave. Tam obstanejo, pričakujoč, da se naši oglasijo. A ko ti le mirujejo in ne pokažejo nobenega znamenja življenja, misli menda Turek, da jih dobi še v pernících; zato se približa skoro do obzidja. Tedaj pa zatrobi bojni rog. „Hura!“ zagrmí bobneče iz grl junaških kmetov in mladeničev šmarjeških, in vname se krvavi boj. Iz tabora zagrmé topovi strašno kakor grom ob nevihti, in toča krogel in svinčenk se usuje nepričakovano na Turka, z obzidja pa spuščajo in vale na cente težke skale, ki se z neznansko silo zakotalijo v sovragove trume.

Presenečeni Turki jamejo strastno streljati, pa v svoji osuplosti so namerili puške kar slepo na zid; drugega tudi ni kazalo; zbog obilega dima se je komaj zidovje razločevalo, in bi se brambovci, ki bi tudi vrh zidovja sipali smrt v turške vrste, ne mogli videti.

Smrtonosni streli naših so zadeli v živo. Turki so padali kot snopje na polju, kot trava pod ostro koso. Prve vrste so bile sploh pobite. Srednje so streljale, da so krile umikanje zadnjih; a ko so zadnje vrste odlezele v redu z bojišča, so te obupno popustile bojno vrsto ter zbežale v neredu, z velikanskimi izgubami s hriba. Prvi

napad je bil odbit s porazom Turkov. Naših, ki so se borili izza obzidja v varstvu dima, ni padel nihče.

Nepopisno veselje in navdušenje je zavladalo v taboru. Borilci so bili kar pijani od veselja; zaupali so v svojo pest kakor še nikoli in s ponosom so gledali na junaka Pusenškega, svojega hrabrega poveljnika, ki je hodil gor in dol po taboru, motreč sovražnikov beg in njega gibanje, in se šalil: „Kaj sem rekel: pozobali bomo Turka kakor otroci črešnje!“

„Kakor otroci črešnje, in naj se ga navali nad nas kot listja in trave!“ so odgovarjali borilci z neukročenim pogumom.

„Kakor zdaj, tako pozdravimo Turka vsaki pot. Če mu je mar živeti, stisne rep ter jo popiha, odkoder je pridivjal“ je dejal Pusenški.

„Tako je!“ so zavpili brambovci in vzdignili roke kakor k prisegi.

Ženske in starčki so jokali od veselja; tudi v očeh mladenk so se iskrile solze; otroci pa so skakali. Zaupali so popolnoma na hrabro brambo in končno rešitev.

Po kratkem oddihu in odmoru so iznova naskočili Turki tabor. In zdaj jih je bilo vsaj trikrat toliko kot pri prvem napadu. Za Boga, kje so se vzeli? In še prihajajo, vedno nove čete... in zopet nove...

Zabliska se na obeh straneh strahovito. In poka in grmi, da se zemlja stresa. Turka je

vedno več in več, kakor da bi vstajal iz zemlje. Naši se bore kot levi. Vzdrže li ljuti napad, stro-li ogromno premoč? . . .

8. V brezdnju.

„Naprej, naprej, le jadrno naprej!“ sta se vzpodbujala Boltarjev Tilen in pa podraški puščavnik, ko sta zapustila gozdarjevo kolibo. In nič nista iskala ne kolovozov ne steza; kar preko gozda sta jo ubirala naglo dalje, ne zme-neč se ne za veje, ki so jima štrlele in režale nasproti ter ju praskale po obrazu, ne za trnje, ki ju je zbadalo; ne za blato in polzka gozdna tla, ki so ju zavirala pri hoji kot svinec na nogah, kot cokla pri kolesu. Gledala nista ne na levo ne na desno; samo naprej, naprej sta hitela! Zmenila se nista zato, ju je že zapazil kak Turek ali ne; je že pomeril vanja svoje smrtonosno orožje ali ne; sta li varna še ali ne.

„Naprej, naprej, le hitro naprej!“

Vse Tilnove misli so bile pri rojakih v taboru. In vse želje so se mu združevale v veliko koprnenje srca: pomagati svojcem! Zato se je žuril, zato je lomastil kar vprek čez gozd, s kotličkom smole na glavi, z vrečo soli na rami. Sveti mož je hitel za njim, z rožnim vencem v roki. Ni bil vajeen take hoje; srce mu je utripalo in tolklo kar slišno; ves zasopel je bil, in znoj mu je curljal s čela, pa je le vedno priganjal:

„Naprej, naprej, le hitro naprej!“ Od sv. Tilna se je pa slišal vedno močnejši šum in bobnenje, da se je zračje pretresalo, vedno hujši grom in tresk, da je zemlja bobnela.

Prisopihala sta jo že onkraj Repenjskega hriba tja do dolinice, ki drži v Hraše. Tam zagledata Turka, ki je jezdaril naokolo. Bržčas je bil eden od straže. V prvem hipu se ga prestrašita, da jima kar sapo zapre. Ob debeli bukvi obstaneta ter z izbuljenimi očmi motrita izza zasede rdečehlačarja. In ko vidita, da Turek ni zver, kot je mislil prej Tilen, ampak človek kot onadva, ju mine strah.

„Ali naj streljam?“ je vprašal Tilen.

„Nikar, sv. Tilen bo pomagal, ako bo potreba; Bog je z nama, čemu bi prelival kri?“ je odgovoril puščavnik.

„Da naju le ne zapazi Turek“, reče Tilen in vrže vrečo na tla, poleg pa položi kotliček s smolo.

Ne daleč od bukve, kjer sta čepela, je režala velika kotlina, obrastena ob robu z grmičevjem in visoko travo. Takih kotlin je v onem gozdu še dandanes več; velike so nekatere, da bi šel voz s senom in z voli noter, pa bi se nič ven ne videl. Nekatere take kotline so jako nevarne; ko bi človek vanjo padel, težko, da bi se izkotal iz nje; zakaj tla so močvirnata in se vdirajo do vratu in še čez; da, pravijo celo, da nimajo dna.

Zdajci ju zagleda Turek. Izdere meč in z golim mečem zdirja proti bukvi.

Sveti puščavnik se pripravi na smrt, drugega ni pričakoval. „Že nisem vreden, da bi pomagal Tilnu“, je mislil v svoji skromnosti in ponižnosti.

Tilen izproži pištolo, a strel ni zadel; pa to ga ne zbega. V sveti navdušenosti izdere sabljo ter zdrči brez strahu Turku nasproti. Ob prepadu trčita skupaj. Turek zamahne z mečem, da bi razklal Tilnu glavo. A junak ni smel biti pokončan, še preden izvrši dano mu nalogo. V istem hipu se okrene Turku konj, se vzpne na zadnje noge in prestreže tako udarec zamahnjen nad Tilna, z lastnim telesom. In preden more neverec vdruživ udariti, odskoči divje ranjeni konj in štrbunkne naravnost s Turkom vred v — brezdanjo kotlino, potegnivši za saboj tudi Tilna, ki je stal na oni strani . . .

Ni se ubil Turek. Tla v brezdnu — kakor ljudstvo take kotline imenuje — so bila močvirnata. Le mogočen plosk se je čul, ko je telebnila konjska para z rdečehlačarjem vred v prepad. A iz kotline se ni mogel izkobaliti in izkobacati Turek. Konju se je komaj še videlo hrbtišče iz blata, tako se je bil zaril vanje, ko je lopnil v prepad. In udiral se je še čimdalje globlje v močvirnato dno. Še malo, in pogreznila se je mrha popolnoma, in po konju je bilo!

Turek je videl, da tudi njemu ni rešitve, da bo zdaj, zdaj požrlo tudi njega brezdanje močvirje. V tem obupnem položaju začne klicati: „Muškarac, pomози, pomози!“ . . .

Ko se Tilen zvali v globoko kotlino, se srečno ujame s svojimi dolgimi nogami na krivenčastem gabru, ki je štrlel nad brezdnom, ter se ga oprime in oklene z vso močjo. In ko mu je zakobacalo pod nogami, je vedel, kaj je, da je Turek izgubljen. Zamižal je tedaj in se izročil „Gorski Mariji“ in sv. Tilnu v varstvo ter se še trdneje ovil na krivenčastem gabru. In ko je odprl oči in pogledal, kako bi se rešil, je gledalo le še pol Turka iz blata. „Muškarac, pomози, muškarac, pomози!“ je prosil nesrečnež in bil obupno okolo sebe in se metal iz blata, a se s tem še bolj pogrezal.

Tilnu se je smilil krivoverec. Ni pomislil, da bi ga utegnil Turek prebosti, ako ga reši. Odločil je vejo ter jo vrgel v prepad z besedami: „Obdrži se na površju, dokler ne splezam venkaj in ti ne pomorem.“ In plezal in kobacal je po vseh štirih po strmini na plano ter klical svetega moža na pomoč. A preden je mogel priti ta na pomoč, so Turku le še roke in glava molele iz močvirja. Ko vidi, da ni pomoči, da je izgubljen, zarentači in zarobanti grde kletve, napne poslednje moči in sproži petelina, da bi pobil krščenega psa Tilna, ki je kriv njegovega

nesrečnega pogina. Puška počí, a strel ne zadene. Kmalu nato je izginil v smrdečem blatu.

Vse to se je zgodilo v naglici, da ni bilo časa za razmišljanje. Pa kaj bi tudi pomagalo razmišljati.

Ozreta se v kotlino, v brezdanje močvirje, ki je požrlo Turka. Bilo je mirno na dnu brezdna; le zdajpazdaj so privreli zračni mehurji na površje in se razpočili v zraku in razblinili v nič. Groza ju obide, in zona jima pretresa mozeg in kosti. Obrneta se naglo od brezdna, zakaj zapeklo ju je v duši, ko sta pogledala na kraj nesrečnega pogina nevernikovega . . .

„Rešena sva, Turek pa je moral plačati najino rešitev s smrtjo,“ reče puščavnik. Tilen mu pokima in dé žalostno: „O, pa še kako res!“ Nato stopi po vrečo in kotliček, in zdaj jo zavijeta v najgostejši les ter varno in oprezno tiho-tapita dalje proti Dobruški jami.

Tilna je bilo čudno videti, ko je nesel na glavi kotliček s smolo. Bil je še za dve pedi večji s kotličkom na glavi. Lovil se je in umikal gostim vejam, da se je zvijal kakor kača. „Glejte“, je pripomnil svetemu možu, „glejte, ko bi mi ljubi Bog ne bil ustvaril tako dolgih nog in rok, pa bi že zdaj-le dajal odgovor od svojega hiševanja pred nebeškim Sodnikom. Tako pa sem se mogel ujeti na gaber s pomočjo svojih dolgih udov. Kolikrat me je obšla žalost, ko sem videl, da se norčujejo ljudje iz moje po-

stave; zdaj pa vem, da so bile ravno moje motoroge, kakor so šaljivo nazivali dolge moje noge, drugim v posmeh, a meni danes v gotovo rešitev. Glejte, jaz bi moral obupati v kotlini pri misli, da mi je dal Bog vedeti v sanjah, naj grem pomagat rojakom, jaz bi jim pa ne mogel, ko bi se pogrezal v brezdnu; moral bi misliti, da sem postal nevreden v očeh Gospodovih za tako veliko delo. O, kar Bog stori, vse prav stori! Tudi na mojih dolgih nogah se je pokazala danes resničnost tega pregovora. O, hvala in slava Bogu, ki mi je ustvaril dolge noge.“

Šla sta dalje brez besede na jeziku, v srcu pa z velikimi upi, z mogočnimi nadami.

Od tabora sem se je čulo žvižganje in treskanje in grmenje topov in pušk brez konca in kraja. Vmes, se je zdelo, pa slišita jok in stok in obupno zdihovanje.

„Hitiva, hitiva!“

Pospešila sta še bolj korake.

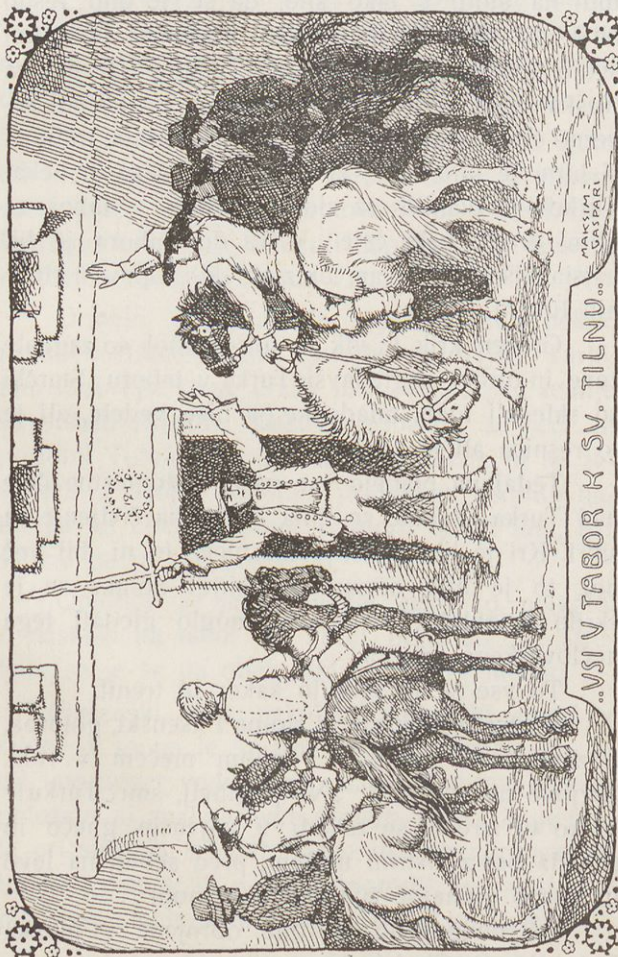
9. Boj na vsi črti.

Pusenški ni pričakoval, da se navali na njegovo nepremagljivo trdnjavo, kakor je mislil, da je tabor sv. Tilna, tako mnogobrojna množica divjih Osmanov. Gledal je te nepregledne sovražne vrste skozi strelne luknje v stolpu in spoznal je, da je morala glavna moč priti še-le ponoči, da so bila včerajšnja krdela le pozve-

dovalne čete. In kakor da bi Turki rasli iz tal, vedno in vedno so prihajale zopet nove čete na bojišče. Pusenški res ni vedel, kje se jemljejo. Bilo je sovraga zares kot listja in trave ... A ni se mu stemnilo jasno čelo ob pogledu na te velikanske množice Turčinov; ni ga navdalo z bojaznijo in ozkosrčnostjo ob misli, da se bo vrsta njegovih junaških braniteljev jela redčiti, krčiti, in to kmalu — ta, oni je že padel ... ni začel razmišljati, kaj, ko bi ne zmagal on, kaj potem: junak Pusenški ni poznal strahu, ne obupavanja. „Zmagati moramo!“ je zatrdil sam sebi s podarkom. In neki glas mu je šepnil: „Pa ko bi ne mogli zmagati?“ — „Moramo pa umreti!“ je viknil junak, zaškrtal z zobmi in izbil to misel iz glave ...

Na obzidju je rekel brambovec brambovcu: „Ali se ti ne zdi, da jih je preveč, kaj?“ — „Nič ne de“, odgovori drugi, „prihranimo si jih nekaj za jutri!“ — In tretji pristavi: „Kaj še! — Čim več jih je, tem boljša večerja!“ ... In krogle so padale, svinčenke žvižgale, junakom pa ni upadal pogum.

Drugi naskok na tabor je bil nad vse ljut in silen. Ob osmi uri zjutraj se je vnel boj na vsi črti. Turki so od vseh strani obstreljali tabor; osobito pa so namerili strele na stolp na severni strani. Od tam je namreč opazoval Pusenški gibanje sovražnikovo in dajal povelja brambi. A Turki so to menda opazili ter obrnili zdaj ogenj

tudi na stolp s tako silo, da se je bilo resno bati, da se zidovje razruši. Pusenški je moral svoje opazovališče zapustiti. Tedaj pa je močna turška četa pod zaščito krogel naskočila severno stran obzidja, za njo je hitela druga, tretja... V hipu je bilo nekaj zidovja porušenega in nekaj Turkov je planilo na zid, ter vdrlo v tabor, za njimi drugi, cele čete... Ta del tabora je bil najslabejše zavarovan, brez gorskih topov in strelnih lukenj.

Grozen krik in vik in jok in stok so zagnale žene in otroci, zagledavši Turka v taboru. Starčki so sklepali roke, mladenke pa niso vedele, ali je to resnica ali le sanjajo...

Tedaj pa planejo vse naše nadomestne čete nad Turka. Vname se ljuta borba na življenje in smrt. Kri je lila kakor v mesnici; to ni bil več boj, to je bilo mesarsko klanje! Solnce se je skrilo za oblake, menda ni moglo gledati tega nečloveškega prizora...

To vse se je zgodilo kakor bi trenil.

Zdajci prilomasti iz stolpa Pusenški, golorok, z zavihanimi rokavci, z golim mečem v roki. Zarjove na vse grlo: „Na pogibelj, smrt Turku!“ In ko to izreče, se zakadi v največjo gnečo in si dela pot z ostrim mečem, pred seboj, na levo in desno upihajoč življenje Turčinom...

Oči obupajočih so bile obrnjene v junaka Pusenškega. Gledali so vanj kot v svojega rešnika. Vse nade so stavili vanj.

Po zgledu Pusenškega so delali tudi drugi ter sekali na desno in levo Turkom glave. Kmalu ni bilo nobenega Turka več v taboru, in obrušeni del obzidja so naši zastražili s podvojeno močjo.

Zdaj so se turške prednje čete nad vse ljuto od vseh strani zakadile v naše, hoteč z naskokom vzeti tabor. Toda zdesetkovani in z razbitimi buticami so morali opustiti napadalci to namero in zbežati nazaj v strelne vrste ...

Grmelo in treskalo je zopet kakor v peklu, na obeh straneh. Čim ljutejše so divjali Turki, tem hrabrejše so se držali naši. Vsako ped zemlje so branili strastno. Znatnih uspehov si sicer ni pridobil Turek, a preril se je le bližje in se varoval z okopi, odkoder je potem osobito namerjal na obzidje, hoteč prodreti tu ali tam, kar se mu pa ni več posrečilo.

Opoldne se je bojevanje nekoliko poleglo. Z naskoki na tabor so Turki ponehali. Le streljalo se je še na obeh straneh precej močno.

Pusenški je z nekoliko korenjaki zlezel v stolp, ki so ga le še zmerno obstreljevali, da bi od tam zopet vodil borbo dalje. A v tem težkem položaju ni znal varovati samega sebe. Če je prej le pri strelnih luknjah varno in oprezno opazoval turško gibanje in naših odpornost, je zdaj kar pri linah smelo in drzno pogledaval po Turčinu...

Popoldne ob treh je pričel sovražnik zopet strahovito streljati. Namerjal je vzeti z naskokom

tabor. Večkrat so posamezni oddelki naskočili del zidu, zdaj tu, zdaj tam; za njimi so privreli drugi, tretji, a bili so vedno z velikimi izgubami odbiti; pa tudi naši so padali . . . A nevarnost jim je vlivala novih moči, in borili so se kot razjarjeni levi; in dasi jih je bilo le mala peščica proti silni premoči sovražnikov, krtina proti gori, vendar so gledali z zaupanjem v prihodnost in končno zmago; saj dokler jim načeluje junak, kakor je Pusenški, se jim ni treba bati poraza.

Zdajci se je prigodilo nekaj groznega za ves tabor. Turki so spoznali, da se nahaja poveljnik Pusenški zopet v stolpu, in namerili so na lino sto cevi. In komaj je zopet pomolil glavo preko zidu Pusenški, so počili streli, in junak se je zvrnil vznak, zadet od več svinčenk. Rdeča kri je zacurjala iz njegovih ran, in komaj je še mogel izdati zadnje povelje, naročiti borilcem: „Ne vdajte se, vztrajajte! Zmagali bote, če danes ne, jutri, pojutranjem pa gotovo!“ — je izdihnil in zaprl oči za večno . . .

Smrt poveljnika in junaka Pusenškega se ni mogla prikriti. Skoro nato je vedel o groznem udarcu, ki je zadel kot strela z jasnega, ves tabor. In zatrepetala so srca, kakor da so začutila smrtno obsodbo . . .

Nastala je splošna zmešnjava. V cerkvi jok in stok, zdihovanje in obupavanje, v brambi neka otrplost, nered . . . zdelo se je, kakor da se je svinčen oblak zgrnil nad tabor in razjedal in

zastrupljal srca posadke . . . Turek pa je pritiskal, pritiskal . . .

Iz te splošne otrplosti in zmešnjave je vzdramil brambovce sovražnik sam, ki se je brez pravega boja pomaknil bliže in se zavaroval pred streli iz tabora z vrečami peska. Tedaj pa so se zbudili zopet v kmetih in mladeničih šmarjeških pravi junaki. Z vso silo in hrabrostjo so vzdrževali in odbijali ljuti in silni novi naskok na tabor. A pokazalo se je kmalu, da manjka enotnega vodstva. Sicer so stopili skupaj starešine in svetovalci ljudstva in vodili boj dalje, a ti so bili v tej zmešnjavi sami brez glave. In tako so se borili brambovci na lastno roko dalje, brez dobro premišljenega načrta, kar na slepo srečo, a z neupogljivo srčnostjo in pogumom. Vedeli so, da pride kmalu čas, ko bodo zdesetkovani; da pride čas, ko izbegne iz njih upajočih duš nada na zmago, ampak borili se bodo; in ko se jim stro meči, borili se bodo dalje z nožnicami, z ročaji, do zadnjega moža . . . In zrle so njihove ordečele oči v sovraga, že krvi pijanega, in videle so, da se njega kremplji vedno hujše zadirajo v tabor, da prihaja vedno bliže in bliže, da ga je čedalje več in več . . . O, junak Pusenški, odpri svoje oči in vstani! . . . Vstani in vodi svoje zbrane do zmage! . . .

Starešine in svetovalci ljudstva, sicer zvedeni in modri možje, so letali kakor brez glave od brambovcev do brambovcev in ukazovali, sve-

tovali, eden tako, drugi tako . . . ; osrčevali so, bodrili, a so že sami izgubili vero v lastno moč, sami so bili potrebni bodrila, osrčevanja . . . „Kaj bo, kaj bo?“ so izpraševali drug drugega. Ah, ugasnilo je solnce, junak Pusenški, in zdaj je tema, grozna, črna tema . . . In iz nje ni rešitve: sama smrt reži svoj koščeni obraz nasproti . . .

V tem opasnem in obupnem trenutku se prikaže hipoma, kakor da bi se iz tal izkopal, Boltarjev Tilen, opasan z mečem in s pištolo v roki, s podraškiškim puščavnikom.

Ljudje so se spogledovali. Izprva niso vedeli, je li to duh Tilnov ali je on sam. Ko pa se pre-pričajo, da je resnično on prišel med nje, se jamejo izpraševati: „Kaj nam je li ta prinesel od Marije Gorske?“ In ko zagledajo svetega puščav-nika ob njegovi strani, z rožnim vencem v roki, upro svoj pogled vanj proseče in zaupno kot v svojega rešnika. In zdelo se jim je, da je pri-nesel Tilen zeleno vejico upanja od Marije Gorske v njih strta srca . . .

Zdaj odpre Tilen usta in zakliče s preroškim glasom po taboru: „Bratje, rojaki, ne omagujte! Prišel sem vam naznanit, da boste zmagali. Sv. Tilen se mi je v sanjah prikazal in mi velel, naj vam grem pomagat in vas rešit.“

Po taboru je zašumelo. Čudovito so učin-kovale te besede v srcih borilcev kakor tudi jokajočih in obupajočih.

„Ali je to prerok?“

„Srce mi pravi, da slišim preroka govoriti.“

„Tilen, pomagaj, pomagaj!“

In Tilen je zopet odprl usta in zavpil z velikim glasom: „Bratje, rojaki, pomoč je tu! Do večera se držite hrabro, potem boste rešeni!“

„Tilen, pomagaj, pomagaj!“

Brambovci so govorili: „Kaj je rekel? — Do večera se držite, potem boste rešeni; ali je govoril to prerok ali Tilen?“

„Prerok je govoril! Še sedaj mi done njegove besede po ušesih, in v udih čutim nove, čisto druge moči, ki jih še nikdar nisem poznal.“

Iz cerkve je prihrumela množica, ki je vpila: „Sv. Tilen bo pomagal! Bog in Marija z Gore je z nami!“ Puščavnik pa se je ustavljal pred brambovci, razprostiral roke in blagoslavljal boreče se kmete in mladeniče šmarješke, rekoč: „V imenu presvete Trojice blagoslavljam hrabre junake v taboru sv. Tilna kakor tudi njih orožje. V imenu Očeta in Sina in sv. Duha.“

„Amen, amen!“ so klicali borilci, puščavnik pa je nadaljeval: Ura rešitve je blizu, vztrajajte dotlej, Bog in Marija z Gore je z vami!“

Tilnova nenadna prikazen v taboru in vnete puščavnikove besede so s čudovito silo vplivale na brambovce. Upanje na zmago je iznova zažarelo v njih srcih, in prisegli so na puščavnikov križ in se borili dalje junaško in s pogumom, kakor da jim poveljuje junak Pusenški. Nov duh je prešinil brambo. In po enotnem načrtu in v redu

so zopet odbijali Turka. In kadar je padel eden, zadet od smrtonosne sovražnikove svinčenke, je skočil jadrno na njegovo mesto drugi; in ko je primanjkovalo moških, so stopale na njih mesta žene in mladenke šmarješke. „Bog je z nami in Marija Gorska!“ so se bodrili in borili dalje na življenje in smrt...

Straža pri vratih v rov se je spogledala, ko ji je Tilen velel: „Odprite, odprite!“ In eden je rekel: „Lej, najhujša sila je, ti pa nas zapuščaš; ne hodi odtod, pomagaj nam, pomagaj!“ Drugi pa je pristavil: „Pomagaj rajši, kaj bi odhajal, mi te ne pustimo ven!“

„Moram iti, da boste rešeni“, je odgovoril Tilen.

„Sv. Tilen mi je naročil, naj grem. Jaz grem le na Turka!“ Odprli so tedaj vrata in spustili Tilna v rov.

Tilen je odšel po rovu. In straža je čula njegove težke, lopatajoče korake, lop — troóp, lop — troóp!

10. Tilen — rešitelj.

Do večera je trajal boj na življenje in smrt. Tedaj pa so bili naši že izmučeni, moči so bile že izčrpane, nadomestiti jih ni imel nihče več. Navduševal jih je sicer sveti mož z vnetimi be-

sedami, a pomagalo to ni več; kadar so ljudje že preizmučeni in gledajo že smrti v obraz, se tudi navduševati ne morejo več. Topost in brezbriznost se jih je že polasčala, znamenje obupnosti. Odbijali so še naskok za naskokom, napad za napadom, a z največjo silo, s poslednjo močjo, ko je pomagal že ves tabor: poleg moža žena, za mladeniči starčki, mladenke, otroci ...

Zvečer so Turki z vso ljutostjo in divjostjo navalili na trdnjavo. Zjezilo je poveljnika, da se to gnezdo še ni vdalo, in odpoklical je vse straže ter zapodil vse čete, celo vojsko v ogenj.

Kmalu je dobil sovražnik zopet gorenji del zidu v oblast. Obzidje je bilo v kratkem porušeno tako, da so mogle prve čete prodreti v tabor. Začujejo se obupni klici in jok in stok. Naši napno vse moči in zadržujejo sovražnikovo prodiranje. Padajo in omagujejo. Vedno hujši naskoki od vseh strani na obzidje. Zid se ruši na celi črti. Naši bodo poraženi, o tem ni zdaj več dvoma. „Sv. Tilen, glej nas, umiramo! Nas bo podavil neverec, Tebe pa vrgel iz oltarja. Pomagaj! Marija z Gore, pomagaj!“ ... A Turki čedalje bolj napredujejo ... Rešitve ni več! Ko vzajde drugi dan solnce na nebu, bo našlo ponosno gnezdo junaka Pusenškega razrito in razdejano, v razvalinah in gledalo bo le kupe mrličev! ...

A glejte, kaj pa to? Te lučce v nočni temini, ki švigajo sem in tja po gozdu, to rjojenje in tulenje? ... Ali ne čujejo ušesa ropot bobna,

glas trobente? ... In ta šum! Ali vstajajo mrtvi iz grobov, ali pokajo skale? ...

Ali se je odprl pekel, in so vsi rogatci pridrvajšali na zemljo, da rjove tako divje v nočni temini? Ali se podirajo stoletni hrasti, da tako šumi in bobni, ali se majó zemlje tečaji? ... In te lučce! Ali so popadale zvezde z neba? Glejte, lučce se razširjajo, velikanski plameni švigajo po gozdu kakor goreče kače ...

„Za Boga, ali gre res cesarska vojska na pomoč, ali ne slišite bobna ropot in trobente glas?“ ...

Vse je bilo presenečeno, razburjeno; vse je z napeto pozornostjo pričakovalo, kaj bo. Je li rešitev? Gre li smrt, grozna smrt s tako silo v tabor? ... Kaj li prinese ta čudovita prikazen, ki se vedno bolj približuje? ...

„Hura, hura!“ se zasliši bojni klic iz daljave.

Sveti puščavnik spozna iz sto drugih Tilnov glas. Vrže se na vzvišeni kraj v taboru in zavpije na vse grlo: „Ljudje božji, ali ne veste, znamenja zmage se prikazujejo, sv. Tilen vam hiti s svojo močjo in oblastjo na pomoč! Ura rešitve je napočila. Vztrajajte, vztrajajte!“ In ko je to izrekel je vzel v roke meč in se zapraščil nad Turka.

Naši zarjovejo in se vržejo s tako silo in srditostjo nad preplašenega Turka, da ga kmalu preženo iz tabora ter potisnejo z obzidja. V istem hipu pa se približajo goreče kače. O groza, to niso plamenice, to so goreče pošasti, ki se vale

divje, z groznim, pretresujočim tulenjem nad neverne oblegovalce krščanskega tabora!... Naši vpijejo: „Hura, hura! Zmaga je naša! Nova ljuta vojska gre na pomoč!“ In vsi bojni rogovi zatrobijo. „Alah, mogočni Alah, pomagaj!“ vpijejo prestrašeni in zbegani Turki z divjimi, obupnimi glasovi. V njih vrstah nastane grozen nered in zmešnjava. Naši pa pritiskajo nanje in streljajo iz vseh topov in pušk, da je bobnelo kakor v peklju. Zdelo se je, da prihaja sodnji dan...

„Nova ljuta vojska gre! Kam se bomo obrnili?“ so vpili Turki v groznem strahu, ko pridrvajsajo in se zakade v njih vrste goreče pošasti. „Pobijajte, pobijajte!“ je kričal poveljnik, a bil je že tak nered in zmešnjava, da ga ni nihče slišal. Ne na desno ne na levo, ampak naravnost nazaj, navzdol se zakade turške čete s tako silo, da se šele na repenjskih travnikih ustavijo. Ali kake moči delujejo zopet v ravnini? Komaj se ustavijo prve vrste, že jih ni več... pogreznile so se... izginile so... In tako se zgodi z drugimi, tretjimi, z vso turško vojsko, kar je še žive pribežalo na repenjske travnike...

Ali se je odprla zemlja in požrla sovraga?

Tam na repenjskih travnikih, kjer se še dandanes vidi brezdno, „kotel“ imenovano, se je razprostiralo v davnih časih nepristopno, brezdanje močvirje. In v tem močvirju je izginila pobegla turška vojska; pogreznila se je živa v brezdanjih kotlinah; in nihče se ni rešil, vsi so

zamrli v mlakužah, brezdanje močvirje jih je požrlo . . .

Moritev je bila končana, tabor rešen! — —

— — — — —

Ali res prihaja nova vojska? Kdo je rešitelj? . . .

Vojske ni bilo. Le tiste goreče kače so še švigale po gozdu, tiste pošasti so še lomastile divje in tulile s čudnimi, mukajočimi glasovi, da je kar groza pretresala srca . . .

Ena pošast je pridrvajsala zopet čisto k taboru in butnila z vso silo ob zid, se opotekla in zgrudila. „To je junec!“ je zavpil eden. Kristjani so spoznali, da so te pošasti njih — krave, voli in junci. — — — — —

„Ali je Tilen to naredil, Boltarjev Tilen? Ali nas je on rešil?“ . . .

Tilen si je pridobil, zapustivši tabor, kakih petdeset pogumnih smleških kmetov, ki niso zbežali, ampak se oborožili in pričakovali Turka doma. „V skrajni sili“, so menili, „se itak lahko poskrijemo v zapeških skalah onkraj Save, kjer nas nihče ne more dobiti v pest, komu niso znani skrivni vhodi in skrivališča v skalovju.“ Te kmete si je torej pridobil Tilen in z njimi je zgnal skrivaj vso živino šmarješko, ki so jo bili po naročilu župana Pusenškega zapodili v Repenjski hrib, onostran hriba, tja v zasedo nad Hraško dolino. Sol, ki je je dobil celo vrečo v gozdarjevi kolibi, je raztopil v mlaki. S to slano

vodo je poškropil vso zasedo; in ker je rastla tam lepa trava, je živina rada obstala na onem mestu, hlastajoč in žroč z najboljšim tekom zabeljeno muljavo. In ko se je storila usodepolna noč, in so bile na veliko veselje Tilnovo vse turške straže odpoklicane in prideljene napadalnim četam, so naredili v zasedi ogenj, segreli kotliček s smolo, pa jo nakapali pasochi se živini na rep. Zdaj so pognali živino vrh hriba, ji naglo zapalili repe ter jo pognali nad Turka. In nad tristo besnih gorečih pošasti, tulečih z glasovi, da je pretresalo človeku kosti in mozeg, je zdivjalo z velikim šundrom in bobnenjem, v nočni temini še veliko povečanim, ter se zakadilo v turške vrste. Obenem je zavpilo petdeset hripavih grl bojeviti „hura, hura!“ in zdelo se je, kakor da prihajajo ti bojni klici iz daljave — od cele vojske . . . Tilen pa je tolkel na kotliček, kakor bobnar na boben. Zdaj vzamejo kmetje volovske rogove v roke in zatrobijo vanje na naskok. In zopet vpíjejo gromoviti „hura!“ in zopet trobijo na naskok, Tilen pa tolče na kotliček, nočne pošasti pa besne z divjimi glasovi, s pokonci stoječimi, gorečimi repi, vijočimi se kakor goreče kače, in butajo ob drevesa, da se lomijo veje, in s truščem in hruščem lomastijo v besnem diru in divjih skokih nad sovraga . . .

Turške vojščake je prevzela groza. V vrstah je nastal nered, zmešnjave. Bilo je vse razburjeno. In to razburjenje je vedno naraščalo, nered

in zmešnjave so se z vsakim hipom večale. In ko se je še začulo: „Nova ljuta vojska gre!“ — kaj čuda, da so Turki obrnili hrbet in zbežali v svojo nesrečo in pogin . . .

Tilen je gledal z visokega drevesa in videl, kaj se je zgodilo.

Potem je stopil z drevesa in velel: „Rešeni so, pojdimo!“

„Pojdimo!“ so odgovorili možaki in so šli za Tilnom. In ko so uvideli, da jih vodi v tabor, so zatrobili v rogove, in eden je zgrabil za Tilnov kotliček in tolkel nanj kakor bobnar. In tako so šli dalje.

Šmarječanje, pijani veselja nad zmago, zaženo vesel krik, ko zagledajo prihajati Tilna. Hite mu naproti in ga pozdravljajo, mu stiskajo roko in ga objemajo, otroci pa skačejo in plešejo okolo njega. Sprejmo ga z največjim navdušenjem in veseljem kot svojega velikega dobrotnika in rešnika. Smleški kmetje so trobili na rogove, ko je stopil Tilen v tabor, in tako je ta sprejem spominjal na zmagovalčevo vrnitev v domače mesto.

Tilen je bil ves srečen. „Pozdravljeni, ljubljeni bratje moji Utikarji in vsi farani šmarješki!“ je hitel in jim stiskal roke.

Vsi so se gnetli okolo njega. Mnog bi mu še rad stisnil roko, a se ni mogel preriti do njega. Brezarjev Ožbalt pa mu menda mora podati roko. To odriva in se drenja v gnječi! In

SV. TILÉN

PRI
REPŇJAH

MAKSIM
GASPARI

BOJ V TABORU.

ko se prerije že blizu, stopi na prste in vzdigne klobuk, da bi se bolj videl, ter zakliče na ves glas: „Slava rešilcu! Slava rojaku Tilnu!“ In vse ljudstvo zavpije: „Slava mu! Slava mu!“ In žene in mladenke, ki so stale okolo njega, snemajo zlate prstane s prstov in iztikajo zlate uhane iz ušes ter mu jih ponujajo: „Vzemi, naš ljubi rojak in rešilec!“ ... In tako se je zgodilo, da so ljubili zdaj Tilna kot svojega velikega dobrotnika in rešilca njegovi rojaki Utikarji in vsi farani obširne župe šmarješke. Boltarjev Tilen je izvršil veliko delo, je rešil ljudstvo in zaslužil krono . . .

Eden ranjenih Turkov, ki je ležal smrtno zadet ob obzidju, je videl grozno prevaro, ki je pogubila vso njihovo moč. Maščevanje ga dvigne od tal. Poslednje moči zbere in spleza vrh obzidja z nabasano risanico v roki. Ravno tedaj so mladenke in ženske dajale Tilnu svoje dragočnosti: prstane in uhane, a Tilen se jih brani vzeti. „Le vzemi, Tilen“, ga silijo svetovalci in starešine, ki so hodili z njim. „Le vzemi“, so ga silili. „Doma dobiš še vse kaj drugega, zakaj ti si naš rešnik!? In zopet so zavpili vsi: „Slava Tilnu! Slava našemu rešniku!“

„Jaz te časti nisem zaslužil,“ meni Tilen sam pri sebi. In v svoji skromnosti in ponižnosti ni maral, da bi njega slavili kot rešnika; zdelo se mu je pregrešno, da bi ga tako nazivali. In stopil je na vzvišeni prostor in zavpil: „Ne jaz,

bratje, ta vas je rešil, temu gre čast!“ In je pokazal z roko na podobo sv. Tilna na cerkvenem zidu. Tedaj pa počí strel, in Tilen se zgrudi smrtno zadet, starešine ga vjamemo, da ne pade na tla . . .

„Dobro sem zadel!“ se je zarežal smrtnoranjeni Turčin, padel vznak in bil pri priči mrtev . . .

Na vik in krik ljudstva priteče sveti puščavnik iz cerkve. Neprenehoma je molil, odkar je zaznal, da je sovražnik izgubljen, in njegovega sveta in bodrilne besede več ne potrebujejo brambovci.

„Zadet je, ustreljen naš rešnik!“ je vzdihovalo ljudstvo solznih oči in se zgražalo nad Turkom, ki so ga sicer poiskali, a dobili mrtvega.

„Prostor, prostor!“ je klical puščavnik in hitel k Tilnu.

Tilen še ni izdihnil. Okolo stoječi mu podajajo roke. Brambovci ga poljubljajo na lice.

Zdaj odpre Tilen oči in reče: „Bratje, ljubim vas, zato sem šel v smrt. Ljubite se med seboj in nikogar ne zaničujte“. In ko to izreče, umrje. Puščavnik, ki se je pravkar preril do njega, mu zatisne oči in vzklikne: „Po krono je šel, mrtev je!“ — — — — —

Tabora Šmarječanje niso takoj zapustili. Kdo ve, kaj še pride! A ko so dobili iz Ljubljane sporočilo, da je glavna turška armada ob Kolpi poražena, in da je zdaj mir po deželi, je zazvonilo

po vseh cerkvah župnije sv. Marjete v Gozdu, in ljudstvo se je podalo na svoje domove. Tudi puščavnik se je povrnil v svoje bivališče pod Rašico.

* * *

„To je zgodba o Turkih pred sv. Tilnom, kakor mi jo je pravil še moj ded“, je rekel zgovorni Jež, ko je prišel do konca pripovedovanja. „Ljudje govore, da Turki niso poginili v močvirju, ampak so ostali živi, in da zdaj strašijo. Jaz pa pravim: ko bi bil ostal Turek v močvirju res živ in bi mogel hoditi okolo, bi ne strašil tod, ampak bi jo rajše popihal v svojo domovino, že davno bi jo bil popihal, pa še prav zares! . . .“

* * *

Drugi dan je res šla Ježeva mama z Manico v šolo. Že oddaleč zaslišita, s kakim hruščem in truščem padajo bukve, v Risju. In ko prideta blizu gozda, pa zagledata psa, ki se je prikazal iz gošče, zalajal pa zopet smuknil nazaj. In mama reče: „Manica, ali poznaš ta strah?“

„Poznam, to je Lončarjev pes!“

Šli sta dalje. Mama je zanalašč zavila skozi gozd, in ko prideta do drvarjev, jih ogovori: „Ali se vam dobro dela?“

„Še dosti“, odgovore drvarji. „Ampak včeraj nas je bilo več, in je šlo še bolje. Bukve so padale kakor snopje v razstavkih, kadar zapiše

kraška burja po polju. In pokalo in hreščalo je, kakor da se svet podira.“

Ko sta bili že daleč od drvarjev, je pogledala mama Manici v oči ter ji rekla vprašujoče: „Hčerka, zdaj veš, kakšen je strah?“

„Zdaj vem, mama: po sredi je votel, okolo kraja ga pa ni nič.“

„Pa se boš še bala v šolo?“

„Nič več!“

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000114883

